

Slovakia and Croatia

Vol. I

BRATISLAVA • 2013 • ZAGREB

ORGANIZÁTORI / ORGANIZATORI / ORGANIZERS

Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta
Univerzity Komenského v Bratislave

Odsjek za slovačku povijest, Filozofski fakultet
Comenius sveučilište u Bratislavi

Department of Slovak History, Faculty of philosophy,
Comenius University in Bratislava

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Zagreb

SPOLUORGANIZÁTORI / SUORGANIZATORI / CO-ORGANIZERS

Szegedi Tudományegyetem

Ostravská univerzita v Ostravě

Instytut Historii Uniwersytet Jagielloński

Post Scriptum, s r.o.

SNM – Spišské múzeum v Levoči

Štúdio J+J

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

Paneurópska vysoká škola v Bratislave

PROJEKT FINANČNE PODPORILI
PROJEKT SU FINANCIJSKI PODRŽALI
THE PROJECT WAS FINANCED BY

Univerzita Komenského Bratislava
International Visegrad Fund
Grant Vega

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

S finančnou podporou
Úradu pre Slovákov
žijúcich v zahraničí

Tomáš Malatinský

Marek Ihnaťo

Ján Čarnogurský

Department of Slovak History, Faculty of Philosophy,
Comenius University in Bratislava

Lehrstuhl für slowakische Geschichte der Philosophischen
Fakultät der Komensky Universität

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb

Philosophische Fakultät der Universität Zagreb

Slovakia and Croatia

Historical Parallels and Connections (until 1780)

Slowakei und Kroatien

Historische Parallelen und Beziehungen (bis zum Jahre 1780)

Scientific Editors / Wissenschaftliche Redaktion
Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak

Edited by / Herausgegeben von
Veronika Kucharská, Stanislava Kuzmová, Adam Mesiarkin

Katedra slovenských dejín,
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Odsjek za slovačku povijest,
Filozofski fakultet Comenius sveučilišta u Bratislavi

Filozofická fakulta Univerzity v Záhrebe

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Slovensko a Chorvátsko

Historické paralely
a vzťahy
(do roku 1780)

Slovačka i Hrvatska

Povijesne paralele i veze
(do godine 1780.)

Vedecká redakcia / Znanstvena redakcija
Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak

Redaktori
Veronika Kucharská, Stanislava Kuzmová, Adam Mesiarkin

Published by
Department of Slovak History
at the Faculty of Philosophy
of Comenius University Bratislava
Šafárikovo nám. č. 6, 818 01 Bratislava
tel: 02/59 24 43 14, fax: 52 96 60 16
e-mail: martin.homza@fphil.uniba.sk
web: <http://www.fphil.uniba.sk>

and

PostScriptum, s. r. o., Bratislava
web: <http://www.postscriptum.sk>

© 2013 – Editors and Authors

English edition by Stanislava Kuzmová and Alison Ruth Kolosova 2013
German edition by Veronika Kucharská and Robin Volkmar 2013

Reviewers

Jozef Baďurík
Vladimír Rábik

© Cover layout and graphic design

Matúš Brilla
Martin Homza

Printed in the Slovak Republic (E.U.)

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the copyright owner.

ISBN 978-80-89567-20-1

CONTENT / OBSAH / SADRŽAJ

Opening Speeches / Vstupné slovo / Uvodni govori

Jakša MULJAČIĆ : Pozdravne slovo	14
Jakša MULJAČIĆ : Pozdravna riječ	15
Karol MIČIETA : Namiesto úvodu	16
Karol MIČIETA : Instead of a Foreword	17
Jaroslav ŠUŠOL : Úvodné slovo	18
Jaroslav ŠUŠOL : Introductory Address	19
Matúš KUČERA : O počiatkoch slovenskej a chorvátskej stredovekej historickej tradície	20
Matúš KUČERA : On the Beginnings of the Slovak and Croatian Medieval Historical Tradition	25
Martin HOMZA : Úvod	31
Martin HOMZA : Introduction	34

THEME / TÉMA / TEMA

Ethnogenesis, Historiography, Hagiography / Etnogenéza, historiografia, hagiografia / Etnogeneza, historiografija, hagiografija

Adam MESIARKIN : The Basis of Research into Croatian and Slovak Ethnogenesis / Základy pre výskum chorvátskej a slovenskej etnogenézy / Pristupi istraživanju hrvatske i slovačke etnogeneze	38
Hrvoje GRAČANIN : Ethnicity and Migrations in the Late Antique and Early Medieval Middle Danube Region: Examples Linking the Areas of Modern Croatia and Slovakia / Etnicita a migrácia v neskorom staroveku a v časnom stredoveku. Povodie stredného Dunaja. Príklady spájajúce oblasti súčasného Chorvátska a Slovenska / Etnicitet i migracije u srednjem Podunavlju u kasnoj antici i ranom srednjem vijeku. Primjeri koji povezuju današnje hrvatsko i slovačko područje	43
Matej KLIKA : Pannonia as a Space and the Importance of Pribina in the Integration Process of the Pannonian Area into the Frankish Empire / Panónia ako priestor a dôležitosť Pribinu v integračnom procese panónskeho priestoru do Franskej ríše / Panonija kao prostor i značaj Pribine u integracijskom procesu panonskog područja u Franačku državu	49
Nora MALINOVSKÁ (VEREŠOVÁ) : Geographical Concepts of Sclavinia in Historical Sources from the Sixth to the Fourteenth Century, with an Emphasis on the Moravian-Pannonian and South Slavic Traditions / Geografické koncepcie Sclavinie v historických prameňoch 6.–14. storočia s dôrazom na moravsko-panónsku, respektíve južnoslovanskú tradíciu / Zemljopisne koncepcije Sclavinije u povijesnim izvorima 6.–14. stoljeća, s naglaskom na moravsko-panonsku, odnosno južnoslavensku tradiciju	60
Ryszard GRZESIK : Great Moravia as the Basis of the Central European Medieval Historical Tradition / Velká Morava ako základ stredoeurópskej stredovekej historickej tradície / Velika Moravska kao temelj srednjoeuropske srednjovjekovne povijesne tradicije	66
Martin HOMZA : The Theory of the Hospitable Acceptance of the Old-Hungarian Tribal Federation in the Carpathian Basin and Slovak History / Pohostinná teória prijatia starouhoroského kmeňového zväzu v Karpatskej kotline a slovenské dejiny / Teorija gostoljubivog prihvaćanja starougarskog plemenskog saveza u Karpatskoj kotlini i slovačka povijest	72
Andriana STETA : The Pacta Conventa as the Result of the Arpadian Dynasty's Policy / Pacta Conventa ako výsledok Arpádovskej dynastickej politiky / Pacta Conventa kao rezultat politike Arpadovića	81

- Radu MÂRZA : *Transylvania and Hungary or Transylvania in Hungary as Viewed by the Romanian Historiography / Sedmohradsko a Uhorsko alebo Sedmohradsko v Uhorsku očami rumunskej historiografie / Transilvanija i Ugarska ili Transilvanija u Ugarskoj u očima rumunjske historiografije* 85
- Vasilina SIDOROVA : *The Slavic World in French Historical Writings of the Eleventh Century / Slovanský svet vo francúzskych historických prameňoch 11. storočia / Slavenski svijet u francuskim povijesnim spisima 11. stoljeća* 97

THEME / TÉMA / TEMA

Royal Families / Kráľovské rody / Kraljevske obitelji

- Nataša PROCHÁZKOVÁ : *Some Notes on the Titles of Coloman of Galicia / K intitulatúre Kolomana Haličského / O titulama Kolomana Haličkoga* 104
- Dariusz DĄBROWSKI : *Slovak and Southern Slavic Threads in the Genealogy of the Piast and Rurikid Dynasties in the Thirteenth Century / Slovenské a južnoslovanské motívy v genealógiách Rurikovcov a Piastovcov v 13. storočí / Slovački i južnoslavenski motivi u genealogiji Rurikovića i Pjastovića u 13. stoljeću* 110
- Ladislav DOMBI : *Stephen of Anjou, the Lord of Spiš and Šariš, the Duke of Transylvania and Slavonia-Croatia-Dalmatia / Štefan z Anjou, pán Spiša a Šariša, sedmohradský, slavónsko-chorvátsko-dalmátsky vojvoda / Stjepan Anžuvinac, gospodar Spiša i Šariša, sedmogradski (transilvanski) vojvoda i slavonsko-hrvatsko-dalmatinski herceg* 120
- Djura HARDI : *Der Status von Matschwa in der Zeit Rastislav Michailowitschs / Status Mačvy v období vlády Rastislava / Status Mačve u razdoblju Rastislavove vladavine* 128
- Veronika KUCHARSKÁ : *Die Familie Zapolya und ihre Getreuen in der Zeit vor Mohács / Familiarita rodu Zápoľských v predmoháčskom období / Obitelj Zapolja i njezini familijari u Mohačkom razdoblju* 135
- Dražen NEMET : *The Activities of John Corvinus in Slavonia and Croatia and in Slovakia – a Comparison / Aktivity Jána Korvína v Slavónsku a Chorvátsku a na Slovensku – porovnanie / Djelovanje Ivaniša Korvína u Slavoniji i Hrvatskoj te u Slovačkoj – usporedba* 145

THEME / TÉMA / TEMA

High Nobility / Vysoká šľachta / Više plemstvo

- Ján LUKAČKA : *The Estates of Hont-Poznan Kindred South of the Drava River / Majetky šľachtického rodu Hont-Poznanovcov ležiace južne od rieky Drávy / Posjedi plemićkog roda Hont-Poznan južno od rijeke Drave* 152
- Dominik BLANÁR : *The first Possessions of the Aba Kindred beyond the Drava River / Proé majetky šľachtického rodu Aba za riekou Drava / Prvi posjedi plemićkog roda Aba s onu stranu Drave* 158
- BORISLAV GRGIN – IVAN BOTICA : *The Counts Kurjaković of Krbava in the Medieval History of Modern-day Slovakia / Kniežatá z Krbavy na území dnešného Slovenska / Krbavski knezovi na teritoriju današnje Slovačke* 164
- Mária GRÓFOVÁ : *The Family of Ilok – a Croatian Noble House of Slovak Origin? / Rodina Ilockých - chorvátsky šľachtický rod slovenského pôvodu? / Iločki – hrvatska plemićka obitelj slovačkog podrijetla?* 175
- Daniel GAHÉR – Suzana MILJAN : *A Magnate from Slovakia and Ban of the Kingdom of Croatia-Dalmatia: Count Thomas of Svätý Jur, His Life and Activities (ca. 1345–1405) / Gróf Tomáš zo Sv. Jura, veľmož zo Slovenska a bán Chorvátsko-dalmátskeho kráľovstva: Jeho život a činnosť / Knez Toma od Sv. Jurja, velikaš iz Slovačke i ban Kraljevine Hrvatske i Dalmacije. Život i djelovanje* 181
- Vedran KLAUŽER : *Croatian-Slovak Connections through the Activities of Blaise Magyar. An Example of Political and Family Connections between Slovak and Croatian Nobility / Chorvátsko-slovenské kontakty prostredníctvom činnosti Blažeja Mađara. Príklad politických a rodinných vzťahov medzi slovenskou a chorvátskou šľachtou / Hrvatsko-slovačke veze kroz djelovanje Blaža Mađara. Primjer političkih i obiteljskih veza slovačkog i hrvatskog plemstva* 197

THEME / TÉMA / TEMA
Lesser Nobility / Nižšia šľachta / Niže plemstvo

- Tomáš GÁBRIŠ – Jana BAČOVÁ : *Parallels of Medieval Autonomous Communities in Slovakia and in Croatia / Paralely autonómnych stredovekých komunit na Slovensku a v Chorvátsku / Paralele autonomnih srednjovekovnih zajednica u Slovačkoj i Hrvatskoj* 208
- Gábor SZEBERÉNYI : *Noble Communities in Spiš and Turopolje in the Thirteenth and Fourteenth Centuries / Šľachtické komunity na Spiši a v Turopolji v 13. a 14. storočí / Plemičke zajednice u Spišu i Turopolju u 13. i 14. stoljeću* 222
- Tatiana HUTYROVÁ – Neven BUDAČ : *A comparison of the privileged communities Campus Zagrabiensis and Parvus comitatus / Porovnanie privilegovaných komunit „Campus Zagrabiensis“ a „Parvus comitatus“ / Usporedba povlaštenih zajednica „Campus Zagrabiensis“ i „Parvus comitatus“* 227
- Zrinka Nikolić JAKUS : *The Čupor of Monoszló – an Example of Noble Kindreds in the Area between the Sava and Drava Rivers / Čupor z Moslaviny – príklad šľachtických príbuzenstiev v oblasti medzi riekami Sáva a Dráva / Čupori Moslavački – primjer plemičkog roda na području između rijeka Save i Drave* 231
- Marija KARBIĆ : *Property Relations and Family Structure of the Nobility in the Sava and Drava interamnum in the Middle Ages / Majetkové vzťahy a štruktúra šľachty v oblasti medzi riekami Sáva a Dráva v stredoveku / Imovinski odnosi i struktura plemičkih obitelji na području između rijeka Save i Drave u srednjem vijeku* 238
- Peter LABANC : *Die Ahnen und Verwandten des Zagreber Bischofs Johannes von der Zips (1394–1397) / Predkovia a príbuzní záhrebského biskupa Jána zo Spiša (1394–1397) / Preci i rođaci zagrebačkog biskupa Ivana Šipušskog (1394–1397)* 246

THEME / TÉMA / TEMA
History of Art / Umenoveda / Povijest umjetnosti

- Vladimir Peter Goss : *Slovak and Croatian Art in the Thirteenth Century. Some Striking Analogies and Their Background / Umenie v Slavónsku a na Spiši v 13. storočí – niekoľko pozoruhodných analógií a ich pozadie / Umjetnost u Slavoniji i na Spišu u 13. stoljeću – neke upečatljive analogije i njihove pozadine* 260
- Magdaléna JANOVSKÁ : *Building Activities in Spiš in the Thirteenth Century in the Context of the Hungarian Kingdom / Stavebné aktivity na Spiši v 13. storočí v kontexte Uhorska / aktivnost u Spiškoj regiji u 13. stoljeću u kontekstu Ugarske* 269
- Danko DUJMOVIĆ : *Medieval Churches with Rectangular Sanctuary in Croatia and in Spiš Region in Slovakia / Stredoveké kostoly s pravouhlým sanktuáriom v Chorvátsku a spišskom regióne na Slovensku / Srednjovekovne crkve s pravokutnim svetištem u Hrvatskoj i slovačkoj Spiškoj regiji* 291
- Ivan GERÁT : *Pictorial Cycles of St. LADISLAS – Some Problems of Interpretation / Obrazové cykly so sv. Ladislavom – niekoľko problémov interpretácie / Slikovni ciklusi sv. Ladislava – neki interpretativni problemi* 293
- Maja ČEPETIĆ : *The Cult of St. Ladislav in Continental Croatia – Its Political and Cultural Context / Kult sv. Ladislava v pevninskom Chorvátsku – politický a kultúrny rámeč / Kult sv. Ladislava u kontinentalnoj hrvatskoj – politički i kulturni kontekst* 308
- Ana Maria GRUIA : *Fashionable Stove Tiles in Slovakia and Slavonia during the Fifteenth Century / Umelečné kachlice na Slovensku a v Slavónsku v 15. storočí / Umjetnički pečnjaci u Slovačkoj i Slavoniji u 15. stoljeću* 316

THEME / TÉMA / TEMA

Croats in Slovakia and Slovaks in Croatia / Chorváti na Slovensku a Slováci v Chorvátsku / Hrvati u Slovačkej te Slovaci u Hrvatskoj

- Miloš MAREK : *Die Kroaten in der Slowakei im Spätmittelalter (15. Jh.–Anfang des 16. Jhs.) / Chorváti na Slovensku v neskorom stredoveku (15.–začiatok 16. storočia) / Hrvati u Slovačkej u kasnom srednjem vijeku (15. st.–poč. 16. st.)* 330
- Eva BENKOVÁ : *Die Kroaten in der Burgherrschaft Červený Kameň im 16. Jahrhundert / Chorváti na hradnom panstve Červený Kameň v 16. storočí / Hrvati na vlastelinstvu Crveni kamen u 16. stoljeću* 339
- Ljiljana DOBROVŠAK : *Croatians in Slovakia and Slovaks in Croatia in the Eighteenth Century / Chorváti na Slovensku a Slováci v Chorvátsku v 18. storočí / Hrvati u Slovačkej te Slovaci u Hrvatskoj u 18. stoljeću* 344

THEME / TÉMA / TEMA

The Modern Age / Novovek / Novi vijek

- Petr KOZÁK : *Feind und Faszinationsobjekt zugleich: „Der Türke“ in den Augen des polnischen Prinzen Sigismund während seines Aufenthaltes im Königreich Ungarn und in den böhmischen Ländern (1498–1506) / Nepriateľ i objekt fascinácie. Osmani očami poľského princa Žigmunda počas jeho pobytu v Uhorsku a Českých krajinách v rokoch 1498 až 1506. / Neprijateľ i predmet opčinjenosti. Osmanlije u očima poľskog princa Žigmunda tijekom njegova boravka u Ugarskoj i češkim zemljama u godinama 1498.–1506.* 350
- Jozef ŠIMONČIČ : *Die Universität von Trnava in den Jahren 1635–1777 und die Kroaten / Trnavská univerzita (1635–1777) a Chorváti / Sveučilište u Trnavi (1635.–1777.) i Hrvati* 359
- Naďa LABANCOVÁ : *Zum kroatischen Slavismus im Kreis der Societas Jesu auf dem Gebiet der heutigen Slowakei an der Wende des 16. zum 17. Jahrhundert / K chorvátskemu slavizmu jezuitov na území dnešného Slovenska na prelome 16. a 17. storočia / O hrvatskom slavizmu u isusovačkom krugu na području današnje Slovačke na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće* 367
- Svorad ZAVARSKÝ : *Some Notes on I. F. X. Cetto's Collection of Thirty-Nine Panegyrics on St. Ladislav (Vienna, 1655–1693) / K Cettovej zbierke tridsiatich deviatich panegyrik na svätého Ladislava (Viedeň, 1655–1693) / Neke zabilješke o I. F. X. Cettovoj zbirci od tridesetdevet hvalospjeva Sv. Ladislavu (Beč, 1655.–1693.)* 372
- Ivan MRVA : *Johann Pálffy – ungarischer Palatin und kroatischer Ban / Ján Pálfi – uhorský palatín a chorvátsky bán / Ivan Palfi – ugarski palatin i hrvatski ban* 381

THEME / TÉMA / TEMA

Church History and Miscellanea / Cirkevné dejiny a Miscellanea / Crkvena povijest i miscellanea

- Igor Sviatoslavovich FILIPPOV : *Patrimonial and Baptismal Names in the Early Medieval Slavic World. Comparative Observations / Rodinné a krstné mená vo včasnostredovekom slovanskom svete. Komparácia / Obiteljska i krsna imena u ranosrednjovjekovnom slavenskom svijetu. Usporedba* 390
- Kosztka LÁSZLÓ : *Die Gründung des Bistums von Nitra / Založení biskupstva v Nitre / Osnivanje biskupije u Nitri* 401
- Myroslav VOLOŠČUK : *Medieval Slovakia and Croatia as the Second Homeland of Nobility and Peoples from the Rus' in the Thirteenth and Fourteenth Centuries / Stredoveké Slovensko a Chorvátsko ako druhý domov šľachty a obyvateľstva z Rusi v 13. a 14. storočí / Srednjovjekovna Slovačka i Hrvatska kao druga domovina plemstva i stanovništva iz Rusije u 13. i 14. stoljeću* 408
- Martin ŠTEFÁNIK : *Die Dalmatische Route als Transportweg slowakischer Metalle in den Mittelmeerraum im 13.–14. Jahrhundert / Dalmátska cesta ako trasa transportu slovenských kovov do Stredomoria v 13.–14. storočí / Dalmatinska cesta kao transportni pravac slovačkog metala do Mediterana u 13. i 14. stoljeću* 414

Stanisław Andrzej SROKA : <i>Poles in the Chapter of Zagreb in the Middle Ages / Poljaci v Záhrebskej kapitule v stredoveku / Poljaci u Zagrebačkom kaptolu u srednjem vijeku</i>	419
Petar ROKAI : <i>Ein Vergleich der Feudalisierung der Regalienrechte im Gebiet der heutigen Slowakei und in der Vojvodina vom 11. bis zum 14. Jahrhundert / Regálne práva. Porovnanie feudálnej štruktúry na územiach súčasného Slovenska a Vojvodiny od 11. do 14. storočia / Usporedba feudalizacije kraljevskih prava na području današnje Slovačke i u Vojvodini od 11. do 14. stoljeća</i>	423
Silvija PISK : <i>Mittelalterliche Paulinerklöster im Gebiet des heutigen Kroatien (mittelalterliches Slawonien) und der Slowakei / Stredoveké paulínske kláštory na území dnešného Slovenska a Chorvátska / Srednjovjekovni paulínski samostani na području današnje Slovačke te Hrvatske</i>	428
Neven BUDAČ : <i>Zaključak</i>	438
Neven BUDAČ : <i>Afterword</i>	439

THEME / TÉMA / TEMA
Supplements / Dodatky / Dodaci

List of Abbreviations / Zoznam skratiek / Popis kratica	442
Picture Credits / Pôvod obrázkov / Popis ilustracija	444

Pozdravné slovo

Chorváti a Slováci, dva staré európske národy, majú hlboké a trvalé historické vzťahy. Viac než osemsto rokov žili v rovnakých krajinách, od chorvátsko-uhorského kráľovstva (1102–1526), počas Habsburského cisárstva (1527–1867), do konca duálnej Rakúsko-uhorskej monarchie v roku 1918. Počas búrlivej minulosti, po bitke pri Moháči (1526) a prieniku Turkov k Budínu, Bratislava (Prešporok) sa stáva hlavným mestom habsburskej časti Uhorského kráľovstva. Tri storočia je sídlo Uhorského snemu v Bratislave, ktorá je zároveň korunovačné mesto uhorských kráľov. V bratislavskom Dóme sv. Martina bolo korunovaných jedenásť kráľov a kráľovien. Vládli aj Chorvátom aj Slovákom.

Chorvátsko-slovenské vzťahy obohacujú a spájajú slovenskí Chorváti a chorvátski Slováci, dnešné národné menšiny, ktoré napriek podobnosti jazykov a kultúry úspešne uchovávajú a opatrujú svoj jazyk, kultúru, tradíciu a zvyky. Chorváti sa masovo sťahujú na územie Slovenska v prvej polovici 16. storočia, keď v dôsledku nájazdov Turkov opúšťajú svoje domovy a domovinu a hľadajú záchranu v bezpečnejších oblastiach, západnej časti dnešného Slovenska, najčastejšie v okolí Bratislavy, Trnavy a Nitry. Majetky získavajú chorvátski šľachtici, ktorí privádzajú aj svojich poddaných, no taktiež hrdinovia bojov s Turkami. Dnes Chorváti žijú najmä v okolí Bratislavy v obciach Chorvátsky Grob, Devínska Nová Ves, Jarovce a Čunovo a v Dúbravke, ktorá je mestskou časťou Bratislavy. Slováci sa sťahujú na územie dnešného Chorvátska po stiahnutí Turkov, v druhej polovici 18. a prvej polovici 19. storočia, predovšetkým z chudobných častí východného Slovenska. Ich príchod do oblasti Slavónska organizuje chorvátska šľachta a Josip Juraj Strossmayer, biskup z Đakova, veľký panslavista, bojovník za slovenskú autonómiu, rovnoprávnosť slovenského jazyka a zastúpenia Slovákov v Uhorskom sneme, po ktorom sú na znak vďaky pomenované dve slovenské obce, Josipovac a Jurjevac.

Pred nami je veľký historický projekt *Slovensko a Chorvátsko, historické paralely a vzťahy (do roku*

1780), vyčerpávajúce a hodnotné dielo mnohých popredných slovenských a chorvátskych historikov. Táto epochálna práca minuciózne a vedecky spracúva všetky aspekty bohatých historických vzťahov dvoch veľmi priateľských a blízkych národov do konca vlády Márie Terézie. Ako také sa stáva nenahraditeľným prameňom skúmania tých vzťahov, a to nielen pre historikov a iných vedcov humanistickej proveniencie, ale aj pre všetkých čitateľov, ktorí majú radi Chorvátsko a Slovensko.

Koniec prvej svetovej vojny ja zároveň aj koncom spoločného života Chorvátov a Slovákov v spoločnom štáte. Oba národy začali zdieľať svoje osudy v nových krajinách s inými slovanskými národmi (Česko-Slovensko a Juhoslávia) a začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia sa stali nezávislými a suverénnymi národmi v Chorvátskej republike a Slovenskej republike.

Medzičasom, ohromný sen slávnych štátnikov o zjednotenej Európe sa stal skutočnosťou prostredníctvom projektu Európskej únie, veľkého spoločenstva rovnoprávných európskych národov a štátov. Spočíva v demokracii, právnom štáte, hospodárskej súťaži a voľnom pohybe osôb a tovaru. Stáročia vojen a veľkých sporov, delby a neznášanlivosti na Starom kontinente sú za nami a historický projekt zjednotenej Európy dnes kompletne ožil. Slovensko sa v roku 2004 stalo hrdým, plnoprávnym členským štátom Európskej únie a Chorvátsku sa to podarilo v tomto roku, 2013.

Vstupom Chorvátskej republiky do Európskej únie sa Slováci a Chorváti opäť stretli v novom spoločenstve európskych národov a štátov pod jednou strechou. Osud nás opäť zblížil a vo všestrannom a nerušenom rozvoji našich celkových vzťahov, ruka v ruke s príbuznosťou jazykov a temperamentom, zohrávajú špeciálnu úlohu tisícročné priateľské historické vzťahy a kontakty. A tým je tento projekt o chorvátsko-slovenských spojitostiach dôležitý a vzácny pre prehlbovanie a pochopenie viac než priateľských vzťahov Chorvátskej republiky a Slovenskej republiky.

* Mr. Jakša Muljačić, JUDr., veľvyslanec Chorvátskej republiky v Slovenskej republike.

JAKŠA MULJAČIĆ*

Pozdravna riječ

Hrvati i Slovaci, dva stara europska naroda, imaju duboke i trajne povijesne veze. Više od tisuću godina živjeli su u istim državama, od Hrvatsko-ugarskog kraljevstva (1102–1526) preko Habsburškog carstva (1527–1867) do konca dualne Austro-ugarske monarhije 1918. godine. Tijekom burne povijesti, nakon Mohačke bitke (1526) i prodora Turaka prema Budimu, Bratislava (Požun) postaje glavni grad habsburškog dijela Ugarske. Tri stoljeća u Bratislavi je sjedište Ugarskog sabora i krunidbeni grad ugarskih kraljeva. U bratislavskoj katedrali sv. Martina okrunjeno je jedanaest kraljeva i kraljica koji su vladali i Hrvatima i Slovacima.

Hrvatsko-slovačke odnose obogaćuju i povezuju slovački Hrvati i hrvatski Slovaci, danas nacionalne manjine koje unatoč sličnostima jezika i kulture uspješno čuvaju i njeguju svoj jezik, kulturu, tradiciju i običaje. Hrvati masovno doseljavaju u Slovačku u prvoj polovici 16. stoljeća kada pod najezdom Turaka napuštaju svoje domove i domovinu i traže spas u sigurnijim područjima, zapadnom dijelu današnje Slovačke, najčešće oko Bratislave, Trnave i Nitre. Posjede su stjecali hrvatski plemići koji dovode i svoje podanike, a imanja su dobivali i junaci bitaka s Turcima. Danas Hrvati u Slovačkoj uglavnom žive u okolini Bratislave u naseljima Hrvatski Grob, Devinsko novo selo, Jarovce (Hrvatski Jandorf) i Čunovo, dok je naselje Dubravka dio grada. Slovaci pak na prostore današnje Hrvatske doseljavaju nakon povlačenja Turaka, u drugoj polovici 18. i prvoj polovici 19. stoljeća, pretežito iz siromašnih dijelova istočne Slovačke. Njihovo doseljavanje na područje Slavonije organizira hrvatsko plemstvo i đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer, veliki panslavist, zagovornik slovačke autonomije, ravnopravnosti slovačkog jezika i zastupljenosti Slovaka u Ugarskom saboru po kojem su, u znak zahvalnosti, dobila ime dva slovačka sela, Josipovac i Jurjevac.

Pred nama je veliki povijesni projekt *Slovačko-hrvatske veze i odnosi (do 1780. godine)*, vrlo iscrpno

i vrijedno djelo brojnih uglednih slovačkih i hrvatskih povjesničara. Taj epohalan rad minuciozno i znanstveno obrađuje sve aspekte bogatih povijesnih odnosa dvaju vrlo prijateljskih i bliskih naroda do kraja marija-terezijanske vladavine. Kao takvo, bit će nezaobilazno vrelo proučavanja tih veza ne samo za povjesničare i druge znanstvenike humanističke provenijencije već i za sve one čitače koji vole Hrvatsku i Slovačku.

Kraj Prvog svjetskog rata obilježio je i kraj zajedničkog života Hrvata i Slovaka u zajedničkoj državi. Oba naroda svoje su sudbine tada počeli dijeliti u novim državama s drugim slavenskim narodima (Čehoslovačka i Jugoslavija) da bi tek početkom 90. tih godina prošlog stoljeća postali neovisni i suvereni u Republici Hrvatskoj i Slovačkoj republici.

U međuvremenu, veliki san znamenitih državnika o ujedinjenoj Europi ostvario se kroz projekt Europske unije, velike zajednice ravnopravnih europskih naroda i država koja počiva na temeljima demokracije, vladavine prava, tržišnog natjecanja i slobodnog kretanja ljudi i dobara. Stoljeća ratova i velikih sukoba, podjela i netrpeljivosti na Starom kontinentu su iza nas i povijesni projekt ujedinjene Europe danas je u cijelosti zaživio. Slovačka je 2004. postala ponosna, punopravna članica Europske unije, a Hrvatskoj je to uspjelo ove, 2013. godine.

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, Slovaci i Hrvati ponovno su se našli u novoj zajednici europskih naroda i država pod istim krovom. Sudbina nas je iznova zbližila, a u svestranom i neometanom razvitku naših svekolikih odnosa uz bliskost jezika i temperamenta, posebnu ulogu imaju tisućljetni prijateljski povijesni odnosi i veze. Utoliko je ovaj projekt hrvatsko-slovačkih povijesnih veza važan i dragocjen u produbljanju i razumijevanju više nego prijateljskih odnosa Republike Hrvatske i Slovačke Republike.

* Mr. Jakša Muljačić, dipl.iur., veleposlanik Republike Hrvatske u Slovačkoj Republici.

Namiesto úvodu

Rok 1989 sa stal míľnikom a pre národy stredovýchodnej Európy znamenal prebudenie do novej reality. Niektorí politológovia tento jav metaforicky prirovnávajú k zdvihnutiu pokrievky na vriacom kotli. O tom, čo bolo vo vnútri sa pred týmto dátumom nikto (radšej) neodvážil hovoriť. Tí, čo boli vo vnútri, však dobre vedeli, že prístup k slobodnému vzduchu nemusí ešte nutne znamenať, že hrniec nevykypí. Desaťročia neriešenia základných demokratizačných, štátoprávných, národno-emancipačných a tým aj všeobecne i hlboko ľudských problémov totiž spôsobili, že hrniec musel predsa len vykypieť.

Zaiste bude zaujímavé sa raz, niekedy v blízkej, či vzdialenej budúcnosti, pozrieť na deväťdesiate roky minulého storočia a teraz už aj tisícročia z istého odstupu a pokúsiť sa zhodnotiť, čo sa vlastne stalo. Dnes je isté len jedno, že krajiny a národy západného Balkánu združené vo federácii socialistických republík známej ako Juhoslávia, na rozdiel od našich krajín a národov žijúcich vo federácii socialistických republík známych ako Česko-Slovensko, či Československo prešli kvôli vyriešeniu toho, čo z vonku nechcel nikto nikdy vidieť, mimoriadne ťažkou a bolestnou cestou. Nie je našou úlohou pýtať sa, prečo sa tak stalo? Alebo prečo nie inak? Historické procesy majú svoju logiku, aj keď niekedy, žiaľ, prinášajú nesmierne ľudské utrpenie a bolesť. Po všetkých ťaživých strádaniach sa obracajú veci z hlavy, zasa na nohy. Súčasťou tohto procesu je prijatie Chorvátskej republiky do Európskej únie 1. júla 2013.

Chorvátsko a chorvátsky národ sa ocitajú v spoločnosti národov, s ktorými ho spájajú nielen spoločné historické skúsenosti a kultúrna spojitosť, ale aj presvedčenie o spoločnej európskej budúcnosti. Zaiste aj v tomto politickom zoskupení má Chorvátsko krajiny bližšie (nielen geograficky) a vzdialenejšie. Slovensko patrí do tej prvej skupiny. V Chorvátsku sa písmo, ktoré v 9. storočí priniesli na naše územie sv. Cyril a sv. Metod, udržalo až do 19. storočia, pričom školy hlaholiky tam existujú aj v súčasnosti. A v deň, keď si pripomíname príchod solúnskych bratov, oslavujú v Chorvátsku sviatok Ciril a Metodie. S Chorvátskom nás spája vyše 800 rokov spoločnej štátnosti v rámci bývalého Uhorského kráľovstva i tradícia spoločnej politiky v rokoch meruôsmych, či v rámci krajín Malej Dohody po

roku 1918. Nie je preto náhodou, že práve Slovenská republika sa stala jedným z prvých a preto aj najdôležitejších tlmočníkov i advokátov záujmov Chorvátska v prístupových rokovaniach.

Na tomto mieste si opäť dovoľím použiť metaforu. Predstavte si príbuzných, ktorí sa dlho nevideli a celkom náhodou sa znovu stretli. Napriek tomu, že sa na prvý pohľad nepoznali, už po prvých spoločne prežitých chvíľach začnú chápať, že ich navzájom spája aj niečo viac, než len bežná ľudská sympatia. Toto je aj prípad národov Slovenska a Chorvátska. Po desaťročiach viac-menej nanútenej odluky sa znovu ocitli vedľa seba a spolu. Tisíciky novovzniknutých spontánnych väzieb, či už v najprostejšom slova zmysle ľudských, alebo hoci aj ekonomických, či kultúrnych sú toho iba ďalším dôkazom. Nie som ani prvý, ani posledný, ktorý sa pýta, ako a prečo je to všetko vôbec možné? A nejde tu teraz len o to, že si pomerne ľahko rozumieme aj bez tlmočníka. Z tohto a ďalších dôvodov s veľkou radosťou vítam iniciatívu dvoch profesorov histórie, pána Nevena Budaka a pána Martina Homzu, ktorí v júni roku 2011 zorganizovali medzinárodnú konferenciu „*Slovensko a Chorvátsko : Historické paralely a vzťahy (do roku 1780)*“. Dnes po dvoch rokoch, keď vidím v reprezentatívnej tlačenej podobe výsledok ich práce – publikáciu, navyše v anglickom a nemeckom jazyku, môžem konštatovať, že práve im dvom pripadne historické prvenstvo v úsilí odpovedať na túto moju, ale nielen moju, otázku. Myslím si totiž, že na fenomén slovensko-chorvátskej blízkosti nemožno odpovedať inak, len neustálym spytovaním múzy Kleio, patrónky všetkých historikov. Preto je dobré, že máme túto knihu k dispozícii. Nepochybujem o tom, že práve historický výskum sa stane východiskom ďalších bádání aj v iných spoločenských vedách, ako sú dejiny našich literatúr, jazykov, architektúry, hudby, či vôbec umenia, a tak nám napomôže k tomu, že naše národy sa budú poznať a tým i chápať ešte lepšie ako doteraz. Verím, že sa v roku 2014 nielen podarí zrealizovať druhé kolo konferencie historikov, tentoraz venované slovensko-chorvátskym vzťahom od roku 1780 do roku 1993; ale, a to tiež, čo najskôr kreovať aj spoločnú Slovensko-chorvátsku komisiu humanitných vied. Cieľom takejto komisie bude spoločné a dlhodobé interdisciplinárne bádanie a výskum nášho spoločného kultúrneho dedičstva.

* Prof. RNDr. Karol Mičieta, PhD., rektor Univerzity Komenského v Bratislave.

KAROL MIČIETA*

Instead of a Foreword

The year 1989 was a milestone and a harsh wake-up call for the Central and Eastern European countries. Some political scientists metaphorically compare it to raising the cover of a boiling pot. Before that date nobody dared to talk about what was happening inside it. Those who were inside knew very well that the access to free air would not necessarily mean that the pot does not boil over. Decades of not solving basic problems concerning democracy, state, self-determination of nations and, thus, generally and deeply human issues finally caused the pot to boil over.

It might be interesting some time in the near or distant future to look back at the nineties of the last century and millennium from a certain distance and try to evaluate what happened. Nowadays it is clear, in contrast to our countries and nations living in a socialist federation called Czecho-Slovakia, or Czechoslovakia that the countries and nations of the Western Balkans united in the federation of socialist republics of Yugoslavia overcame the problems which nobody from the outside world wanted to see in an extremely difficult and painful way. Is it not our task to ask why it happened? Or why did it not happen otherwise? Historical processes have their own logic and sometimes, unfortunately, bring enormous human suffering and pain. After years of turbulence things have started to normalize again. A part of this process is Croatia's accession into the European Union on 1 July 2013.

Croatia and Croatians are now a member of nations which are connected with each other not only through historical heritage and cultural links but also through a shared vision of a common European future. Certainly, some countries in this political alignment are closer (not only geographically) to Croatia than others. Slovakia belongs to that first group. In Croatia the letters brought to our land by St. Cyril and St. Methodius were used until the nineteenth century and there are still schools where Glagolitic alphabet is being taught. And on the same day when we commemorate the arrival of the brothers from Thessaloniki, the Croatian calendar celebrates the name-days of Ciril and Metodije. We share with Croatia 800 years of common history within the former Hungarian Kingdom and the tradition of common policy in the years around 1848 and within the countries

of Little Entente after 1918. It is not a coincidence that the Slovak republic became one of the first and most important ambassadors and advocates of Croatia's interests in entry negotiations.

Let me use another metaphor at this point. Imagine relatives who did not see each other for quite some time and just by chance they happen to meet again. In spite of the fact that at first they do not recognize each other, after some time spent together they begin to realize there is a special link between them that is more than mere sympathy. This is the case of the Slovak and Croatian nations. After decades of a more or less forced separation, we happen to find ourselves next to each other again. Thousands of spontaneous, newly-formed bonds, human, economic or cultural, are the evidence of it. I am neither the first nor the last one to ask how and why all this is possible in the first place. And it is not only because we understand each other very well even without the help of an interpreter. For this reason and others, I am glad to welcome the initiative of two professors of history, Neven Budak and Martin Homza, who in June 2011 organized an international conference on *Slovakia and Croatia: Historical parallels and connections (until 1780)*. Two years later when I see the results of their work in print in representative form, moreover in English and German, I may say that these two gentlemen share historical primacy in the efforts to find an answer to my, but not only my, question. I think the phenomenon of Slovak-Croatian closeness can be explained in no other way than by constant questioning of Muse Kleio, the patroness of all historians. That is why it is so good that this book is available. I have no doubt that historical research will become the basis for further studies in social sciences, such as history of our literatures, languages, architecture, music, and generally art. Thus it will enable our nations to get to know and understand each other even better than we could have done until now. I do believe that in 2014 a second conference bringing together historians will take place, this time dealing with Slovak-Croatian relations from 1780 till 1993. I also firmly believe that a Slovak-Croatian commission of humanities will be created as soon as possible. The aim of such a commission will be common and long-term interdisciplinary research of our common cultural heritage.

* Prof. RNDr. Karol Micieta, PhD., Rector of Comenius University in Bratislava.

Úvodné slovo

Slovensko a Chorvátsko spájajú väzby, ktoré však už dnes, bohužiaľ, pre väčšinu obyvateľov týchto dvoch blízkych slovanských krajín prikryl prach času. Slováci cestujú do Chorvátska najmä za morom a prekvapuje ich nečakaná blízkosť ľudí tejto krajiny. Netušia, že sa pohybujú po „neviditeľných kolajniciach“, po ktorých sa ich predkovia pohybovali po stáročia. Chorváti prichádzajú na Slovensko a úprimne sa čudujú, že štatisticky najčastejším používaným slovenským priezviskom je Horvát(h), alebo, povedzme, že aktuálny prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič, nemá najmenší problém prihlásiť sa k svojim chorváckym predkom. Jednoducho preto, lebo nevedia, že práve Slovensko sa stalo druhou vlasťou Chorvátov, ktorí museli utekať pred osmanskou okupáciou ich vlasti v 16. a ďalších storočiach.

Ani v prvom, ani v druhom prípade nejde o náhodné pocity, ale o dôsledky dlhotrvajúcich historických procesov, ktoré v minulom storočí, vďaka strate priameho kontaktu našich národov postupne upadali do zabudnutia. Uvedomujúc si tento problém, potešil som sa v konečnom dôsledku iniciatíve profesorov histórie Nevena Budaka a Martina Homzu započítať so systematickejšim výskumom komparatívnych historických dejov, ktoré prebiehali na Slovensku i v Chorvátsku najintenzívnejšie v čase ich spoločného súžitia v Uhorsko-chorvátskom kráľovstve. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave tu zaiste nezačínala na zelenej lúke. Spomeňme napríklad bohatú tradíciu našej slavistiky, pod

ktorú patrí aj slovenská chorvatistika, alebo dlhodobé výskumy vzťahov slovenskej politiky k Chorvátom a vôbec balkánskej otázke v posledných dekádach Habsburskej monarchie, ktoré prebiehali a prebiehajú na našich historických katedrách. Systematickejšieho výskumu tejto širokospektrálnej tematiky však nebolo. Len takéto výskumy však, v konečnom dôsledku, môžu pomôcť uvedomiť si, čo nás vlastne spája. Aj preto by som privítal v blízkej dobe ustanovenie spoločnej Slovensko-chorvátskej komisie humanitných vied, pri našich ministerstvách školstva, ktorá by dlhodobo skúmala vzájomné slovensko-chorvátske vzťahy. Som totiž presvedčený, že len takýto dlhodobý a interdisciplinárny výskum toho, čo nás spája môže viesť k nášmu obojstrannému sa znovuzpoznaniu. Tematizácia tohto uvedomenia, môže mať nakoniec aj veľmi praktický význam. Môže sa pretaviť do mnohých rovín nášho spoločenského a ekonomického života, ktorý nás od 1. júla 2013 čaká v našej obnovej spoločnej štátnosti. Tento raz v rámci Európskej únie. A nejde pritom len o turistický ruch.

Z tohto a iných dôvodov vítam túto publikáciu a ďakujem jej zostavovateľom za všetku vykonanú prácu. Keďže ide o dielo, ktoré uvedenú tematiku mapuje len do roku 1780, nezostáva mi nič iné, len sa tešiť na jej pokračovanie. Vzhľadom na to, že sa v roku 2014 odohrá druhé kolo spoločnej slovensko-chorvátskej konferencie, ktorá má reflektovať aktuálny stav výskumu našich slovenských a chorváckych dejín od uvedeného roku, do roku 1993, verím, že sa tak stane už čoskoro.

* Prof. PhDr. Jaroslav Šušol, PhD., dekan Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Introductory Address

The people of Slovakia and Croatia, as two Slavic nations, are bound by close links which have been covered by the dust of time for most of the inhabitants. Slovaks travel to Croatia predominantly to spend their holidays at the seaside, and they are often surprised by the unexpected similarity they recognize between Slovaks and Croats. They have no idea that they are moving along the “invisible rails” along which their ancestors used to move for centuries. Croats, on the other hand, arrive in Slovakia and are astonished by the statistics which show that the most frequently used Slovak surname is that of Horvát(h), or that the current president of the Slovak Republic, Ivan Gašparovič, is proud to acknowledge his Croatian ancestors. The people do not seem to know that Slovakia became the second homeland for the Croats who had to flee the Ottoman occupation of Croatia in the sixteenth and subsequent centuries.

These are not just random feelings. They have been determined by long-term historical processes which had gradually fell into oblivion in the previous century due to the weakening of direct contacts between our nations. Having realized this fact, I appreciated the initiative of the professors of history, Neven Budak and Martin Homza, who came up with the idea to begin more systematic research into comparative historical events both in Slovakia and in Croatia, which used to be most intensive in the period of their coexistence within the Hungarian-Croatian Kingdom. The Faculty of Philosophy of Comenius University in Bratislava definitely did not have to start from scratch. Let us mention, for example, the long tradition of our Slavic studies, of which Slovak

Croatian studies are an integral part, and the long-term research into the relationship between Slovak political representatives and Croats and the Balkan issue in the last decades of the Habsburg monarchy in general which has been carried out at our departments of history. What was missing, however, was more systematic research into this broad topic. It is this kind of research which will enable us to realize the meaning of links by which the two nations are tied together. This is also the reason why I would welcome the establishing of a joint Slovak-Croatian Commission of Humanities at our respective ministries of education in the near future. This commission would look into the Slovak-Croatian relations from the long-term perspective. I am sure that our bilateral recognition can only be achieved through long-term and interdisciplinary research of all aspects that we have in common. This subject can prove to be of very practical importance. It can be transferred into several levels of our social and economic life which our respective countries will be facing from 1 July 2013 within the renewed common statehood in the framework of the European Union. And it does not concern tourism only.

This is the main reason why I appreciate this publication and I would like to thank the editors for all the work that has been carried out. However, as this publication only covers the period before 1780, I am only too happy to look forward to the sequel. As the second round of the joint Slovak-Croatian conference which should reflect the current state of the research into Slovak and Croatian history from 1780 to 1993 will take place in 2014, I trust this will happen soon.

* Prof. PhDr. Jaroslav Šušol, PhD., Dean of the Faculty of Philosophy, Comenius University, Bratislava

O počiatkoch slovenskej a chorvátskej stredovekej historickej tradície

Vážené auditórium, milé dámy, vážení páni. Dovoľte mi, aby som na tejto pôde pripomenul kúsok histórie. Pokiaľ ma pamäť neklame, je to prvá väčšia vedecká konferencia chorvátsko-slovenských historikov od roku 1951. Aj keď je pravda, že v tom roku to bola aj konferencia národov vtedajšej Juhoslávie a Česko-Slovenska. Je to trochu hanba, že sme sa 60 rokov nestretli. Dôvodom je aj zlý politický osud, ktorý si s malými národmi v Európe zahral a často aj zahráva. Nielen v posledných rokoch. Na tú konferenciu si dobre pamätám. Bol som poslucháčom prvého ročníka Filozofickej fakulty UK a konferencia sa týkala Ľudovíta Štúra a základných otázok našich národných dejín. Delegáciu viedol z chorvátskej strany už nebohý profesor Jaroslav Šidak. Po jeho vystúpení ho tvrdo skritizovali slovenskí komunisti na čele s akademikom Ondrejom Pavlíkom, lebo profesor Šidak sa nedal zmiatť a nevyhlásil našich štúrovcov za kontrarevolucionárov tak, ako to robil Marx a Engels. Bola to dobrá pôda. Potom však nastalo obdobie Informbyra a zhoršili sa vzťahy medzi štátmi podliehajúcimi Moskve s Juhosláviou. Každého, kto mal blízko k dejinám národov Juhoslávie, zavreli. Možno naši chorvátski priatelia nevedia, že to bola veľmi početná skupina Slovákov, ktorá zohrievala naše väzenia. Iní museli odísť do núteného exilu...

O to viac sa teším, že sme našli organizačnú platformu, chuť a vôľu sa trochu porozprávať o vzájomných vzťahoch dvoch našich národov, pretože pravda je taká, že s chorvátskym národom Slováci žili skoro 800 rokov v rámci zväzku národov Uhorského kráľovstva. Čiže bolo to viac rokov ako s národom českým. Je to nezanedbateľný, a pritom málo reflektovaný historický fakt. Cieľom tejto konferencie je prispieť k prekonaniu tohto mlčania.

Osobne by som sa rád na margo tohto podujatia vyjadril k samotným počiatkom slovensko-chorvátskych vzťahov. Sú nesmierne dôležité a budem veľmi rád, keď sa mi podarí aj neprofesionálom trochu priblížiť dobu, základné fakty a priebeh udalostí, ktoré k tomu viedli. Všetci, ktorí sa zaoberáme najstaršími národnými dejinami,

totiž vieme, že ani Chorvátsko, ani Uhorsko nemajú pre počiatky svojich národných dejín zodpovedného dobového historika, tvorca príslušného „národného konceptu“. Nemajú kronikárov typu českého Kosmasa, poľského Gala Anonyma alebo východoslovanského Nestora. Všetky dejiny o počiatkoch Uhorského kráľovstva, rovnako ako Chorvátskeho, píše ľudia z polovice 13. storočia, teda pamätníci až po piatich-šiestich generáciách. Tieto pramene sú, pochopiteľne, nesmierne nespoľahlivé. Často sa navyše hľadá ich filiácia... Po hĺbkovej kritike sa zvažuje, čo chcel autor svojím textom povedať? Aké bolo jeho auditórium? Kto bol odberateľ? Kto ho objednal? Aké bolo sociálne zázemie autora? Aké svetonázorové nazeranie? Dnes už vieme, že kronika, ktorá po prvýkrát poslúžila uhorským dejinám – tzv. *Anonymova kronika* – stojí na hranici literatúry faktu a historického románu. Navyše je naplnená prílišným stredovekým nacionalizmom – predstavou víťazného uhorského politického stavovského národa, ktorý zaujíma svoju vlasť podľa vzoru starozákonného Izraela zaujímajúceho Zem zaslúbenú. O niečo spoľahlivejší je splitský archidiakon Tomáš, ktorý sa predsa trochu viac pridrižoval niektorých prameňov, ale aj on tiež písal dejiny Chorvátska až v polovici 13. storočia. Ťažko datovateľné a ešte ťažšie dešifrovateľné je však posolstvo *Kroniky Popa Dukljanina*. Je preto povinnosťou nás historikov obrátiť sa na tradíciu. Veľakrát to zdôrazňujem vo svojich posledných prácach. Ak ste čítali poslednú knižku o kráľovi Svätoplukovi, možno ste túto myšlienku postrehli. Poukazujem tu na to, že tradícia je fenomén, ktorý stojí často nad ojedinelými historickými faktmi. Prečo? Pretože tradícia, pokiaľ má svojho nositeľa, potiaľ funguje v spoločnosti. Často ako korelatív „oficiálnych dejín“. Usmerňuje spoločenské vedomie a spoločenskú prax. Je tvorivým fenoménom spoločenstva. Jedine ak by bola prerušená sídlisková a iná etnická kontinuita, vtedy tradícia zomiera a zaniká. Tradícia zabezpečuje integritu spoločenstva a jeho trvanie. Vždy, keď ju spoločnosť potrebuje, sa oživuje a vyberá sa z nej to, čo by spoločnosť práve potrebovala. Zachováva sa najmä ústne.

* Prof. PhDr. Matúš Kučera, DrSc. emeritný profesor a bývalý veľvyslanec Slovenskej republiky v Chorvátsku a Bosne-Hercegovine.

Pokiaľ ide o pramenno-vednú základňu, túto tradíciu sčasti zachytávajú životy (*vitae*), legendy, zákonníky a iné pramene dobovej proveniencie. Túto tradíciu v prameňoch treba vypreparovať, sledovať, poznávať a znova a znova sa pokúšať ju definovať. Spoločnosť ňou totiž žila. Nielen panovníckym dvorom, nielen určitými inštitucionálnymi spormi, alebo osudmi niektorých kniežat, vojvodov a podobne. Spod tohto zorného uhla sa pozeráme aj my na počiatky slovensko-uhorských dejín. A sledujeme tu veľmi pozoruhodný zjav. Očakávali by sme, že i na Slovensku sa bude najsilnejšia tradícia vzniku Uhorského kráľovstva viazať na tradíciu prvého svätého uhorského kráľa – na svätostefanskú tradíciu. Pretože uhorský štát, ako je vám známe, vznikol a konštituoval sa v sídelnom oblúku: Nitra – Bratislava – Stoličný Belehrad – Ostrihom.

Priestor, v ktorom vznikol uhorský štát, sa v podstate kryje s priestorom starej Veľkej Moravy, ktorý obsadil už Rastislav, no a po ňom Svätopluk. Ako píšú dobové *Franské anály*, práve Svätopluk mal v Nitre svoje *regnum*. A z neho po páde Rastislava zaujal aj úrad zvrchovaného vládca Veľkej Moravy. Vo svojej politike bol natoľko úspešný, že ho najvyššie authority vtedajšieho sveta – pápež aj cisár – uznali za kráľa všetkých Slovanov (*rex Sclavorum*). Ako veľkého kráľa ho zachovala česká, chorvátska i nemecká stredoveká kronikárska tradícia. Práve tento najdôležitejší panovník Veľkej Moravy, ako dejiny ukazujú svätých patrónov panovníkov, sa dostal do ľudovej, všeludovej tradície a pretrval v nej na rôznych miestach Uhorského kráľovstva až do konca 13. storočia, ako na to poukazuje napríklad ešte uhorský kronikár Šimon z Kézy. V slovenských dejinách však zotrval ešte dlhšie. Prostredníctvom vyššie spomínanej kontinuitnej tradície pretrval vo vedomí spoločenstva Slovákov cez celý stredovek, novovek až do súčasnej najnovšej doby. Prakticky sa stal našou životnou otázkou – otázkou národného citu, a to v každom z období nášho národného vývoja a v konečnom dôsledku i symbolom našej štátnosti. Sociologicky čitateľné, a preto aj dokázateľné sa toto mnohokrát intuitívne vyjadrenie našej tradície naposledy zviditeľnilo v zápase o náš hrad – v zápase o postavenie jazdeckej sochy kráľa Svätopluka ako symbolu počiatkov našej národnej historickej tradície.

Napriek povedanému sa však konštitutívnu myšlienku Uhorského kráľovstva stala idea svätého kráľa Štefana, ktorá je dnes veľmi populárna v pokrútenej podobe najmä u našich susedov a to až do tej miery, že pseudokoruna svätého Štefana, ktorú od 13. storočia voláme *corona sacra*, sa

z neutrálneho Maďarského národného múzea preniesla do maďarského parlamentu, kde sa jej verejne klania. Deje sa tak i napriek tomu, že dnes všetci vieme, že jej spodná – grécka časť (*corona greca*) bola vyrobená v Konštantínopole štyri desaťročia po smrti Štefana pre pôvodne nitrianskeho vojvodu Gejzu, vtedajšieho kráľa Uhrov. Veľavravné je tiež prevzatie západoslovenskej intitulatúry byzantským cisárom Michalom VIII., ktorý pre Gejzu nechal vyrobiť korunu (s nápisom *Geovitas pistos krales Tourkias*). Prezrádza totiž, aký titul pre svojho panovníka uprednostňovali politické elity tvoriacej sa uhorskej štátnosti. Aj toto *sacrum* Uhorského kráľovstva teda smeruje k Slovensku. A to veľmi programovo. Historicky vzaté – bolo to okolo roku 978, teda na prelome tisícročia, keď zomrel zakladateľ uhorskej štátnosti Gejza. Za svoje sídlo si zvolil Ostrihom, staroslovenské mesto tak, ako to vysvetlil už Konrád Schuneman, nemecký historik, ktorý ukázal, že to je centrálny bod na Dunaji, pri ústí rieky Hron, odkiaľ sa striehlo. Oproti Ostrihomu, v chotári dnešného Štúrova, v polohe Mužla, sa našlo a sčasti odkrylo rozsiahle veľkomoravské hradisko. Analogicky to tiež možno predpokladať i priamo v Ostrihome, najskôr v polohe Pilišské Moravce, kde na tejto strategickej vodnej i suchozemskej ceste sídlila osada veľkomoravských strážcov. Ostrihom sa totiž odvodzuje od striehnuť, ochrániť. Tento strategický bod si Gejza teda nezvolil náhodou. Po jeho smrti si jeho vdovu zobral knieža Kopáň, ktorý sídlil kdesi vo Vespréme, v jednom z významných centier Pribinovcov. So ženou veľkokniežaťa mala Kopáňovi pripadnúť aj zvrchovaná vláda nad územiami, ktoré Gejza ovládal. Ten však za svojho následníka ustanovil svojho syna Vajka – Štefana, ktorý bol dovtedy údelným kniežatom v Nitre. O tomto nepochybuje ani maďarská historiografia. Gejzu a Štefana pokrstil misijný biskup Bruno v čase, keď Salzburské arcibiskupstvo v Zaudunajsku obnovovalo po niekoľkých desaťročiach svoju jurisdikciu. Štefan sa postavil a uchopil moc. Iba na krátko. Kopáň s vdovou chceli Štefana odstrániť. Štefan vtedy z Ostrihomu prekročil Dunaj. Prišiel na slovenskú stranu Dunaja, do oblasti dnešnej Bíny a začal tam stavať obrovské hradisko. Hradisko je sčasti preskúmané. Už nebohý kolega profesor Alojz Habovštiak predstavil výsledky svojich bádání a keď tam niekedy pôjdete, uvidíte, že to bolo obrovské pozemné hradisko refugiálneho charakteru. Tam sa sústredili *agmina Nitriensis*, *agmina Posoniensis*, čiže vojská domobrany nitrianskeho a bratislavského komitátu, sem sa dostavili aj vojská kňažnej Gizely,

Štefanovej manželky, ktorá pochádzala z bavorskej vetvy rodu Liudolfingovcov (Otovcov). Nebol to rod hocijaký, ale rod, ktorý v osobe Ota III. vládol v celej neskorej Východofranskej ríši, čo bol najmocnejší politický útvar vtedajšej západnej Európy. Viedol ich nejaký Vencelinus, nem. Wenzel, čiže Václav, zrejme Čech. Podľa mena teda aj vojsko mohlo byť z Čiech, ktoré boli ich tradičnými ríšskymi spojencami. Nuž, a na tomto mieste sa stalo niečo, čo bolo vtedy i počas celého stredoveku veľmi typickým rituálom Európy. Tu Štefana, podľa neskoršej tradície, pasovali za rytiera. Udal sa tu akt, ktorý poznáme v celých európskych dejinách – prisaha vernosti – *fidelitas*. Na *fidelitas* – vernosti stojí celý život a celá politika vládnucich dynastií. Promótormi tohto aktu boli potomkovia starých veľkomoravských rodov Hont (*Gat*) a Poznan. Spoľahlivo to dokázal tu prítomný profesor Ján Lukačka a pred ním profesor Juraj Hodál, že títo pasovali Štefana za rytiera a v mene svojho bratislavského a nitrianskeho vojska mu sľúbili vernosť. Takto posilnení prekročili Dunaj a porazili Kopáňa. Podľa *Života svätého Štefana* jeho telo rozštvrtili na štyri kusy a na výstrahu ho poviesili na štyri hlavné brány štyroch hlavných miest krajiny, aby každý videl, ako skončí ten, kto chce podryť legitimitu moci najvýznamnejšieho rodu Karpatského bazéna, budúcu kráľovskú moc. Štefanovo víťazstvo zabezpečilo staré Nitriansko, prakticky Slovensko. Aj preto je vo všetkých symbolikách od 14. storočia Štefan spodobovaný okrem meča so štítom, na ktorom je dvojkríž s troma kopcami, a v rukách drží zástavu, ktorá sa, (celkom logicky) podobá na dnešnú prezidentskú štandardu Slovenskej republiky.

Ak dovoľíte, rozvinul by som teraz túto malú odbočku k štátnej symbolike dnešnej Slovenskej republiky a Maďarska. V jednej časti sú totiž identické. Odlišuje ich len farba. Počas jari národov v roku 1848 romantickí štúrovci vymenili zelené trojvršie za modré, domnelo viac slovenské. Teraz ku genéze tohto znaku. Ako je známe, posledným kráľom Lotrinska ako centrálného kráľovstva Franskej ríše, medzi Západofranskou a Východofranskou ríšou, bol istý Sventibald. Bol to najstarší syn cisára Arnulfa, hoci aj ľavoboček, pripravený po otcovi prevziať moc v celej Franskej ríši. Zhodou okolností to však bol aj krstný syn nášho Svätopluka, ako rozprávajú *Fuldské anály*. Po ňom dostal aj meno. *Sventibald*, *Zwentibald* totiž neznamená nič iné ako Svätopluk. To je zaujímavé. Je ešte zaujímavejšie, že od čias posledného Karolovca na lotrinskom tróne má toto

kráľovstvo znak ako staré Slovensko. Logicky sa tu núka riešenie, že Svätopluk Lotrinský nezískal pri svojom krste len meno od moravského Svätopluka, ale prevzal aj jeho symbol. Celkom jasne sa tiež ukazuje kontinuita tohto znaku v symbolike Nitrianskeho kniežatstva. V ikonografickej podobe zo 14. storočia, ako ju poznáme z *Obrázkovej kroniky* (*Chronicon Pictum*), sú jeho nositeľom nielen králi zakladatelia Štefan I. a Ladislav I., ale v 13. storočí ešte aj Ondrej II., vodca V. križiackej výpravy. Ako som už povedal, vládatelia a dynastie sa menia, tradícia zostáva.

Tradícia a symbolika vždy poukazovali na to, že horná a hornatejšia časť Uhorského kráľovstva – Preddunajsko, ak chcete, zohrala významnú úlohu pri vzniku Uhorského kráľovstva. Ešte aj vo fragmentoch zachovaná písaná história tvrdí, že to bolo Slovensko (Nitriansko), ktoré zachránilo Štefanovi život a zabezpečilo nástup na ústredný veľkokniežací stolec, ktorý sa už o chvíľu mal stať posvätením a pomazaním pápeža Silvestra II. kráľovským. Tradícia prvého kresťanského kráľa Uhorského (najskôr Panónskeho) kráľovstva postavila silu kresťanstva nad pohanskými vzburami a približne polstoročie po smrti kráľa začala byť nosnou ideou tohto kráľovstva. Očakávali by sme, že takto sa svätostefanská tradícia a legenda uchyť aj na našom území. Nestalo sa tak. Slovensko šlo inou cestou. Zvláštnou.

Svätostefanská tradícia sa na Slovensku dlho neujímalala. Nemáme o nej do 13. storočia veľa dokladov. Legendy stvorené na konci 11. a začiatkom 12. storočia v slovenskom prostredí akosi nezrezonovali. Ukázalo sa, že nitrianske elity veľmi citlivo zareagovali na to, že ľudia okolo Štefana odstránili Vazula (*Vasila* od gréckeho *Bazil* – *bazileos* = vládca), nitrianske knieža. Ako podávajú akokoľvek tendenčne spísané *Gesta Hungarorum vetera*, Štefan si po smrti svojho prvorodeného syna Imricha (na poľovačke ho kanec napichol a – zomrel) uvedomil, že bez následníka trónu hrozí nebezpečenstvo, že príde iný uchvatiteľ trónu, a to Arpádovci z Nitrianskeho kniežatstva. Tu sa stihlo vytvoriť v počiatkoch uhorského štátu takzvané kniežatstvo – *ducatus* – a nebolo to malé kniežatstvo. Pokiaľ išlo o územnú rozlohu, zaiste bola zhodná s rozlohou Ostrihomského arcibiskupstva. S Bihorskom tvorilo dokonca *tertia pars regni* – tretinu kráľovstva. Razilo svoju mincu, často lepšiu ako bola kráľovská, malo svoje vojsko, viedlo vlastnú dynastickú i zahraničnú politiku. Jednoducho to bol štát v štáte. Štefan a jeho suita nemohli pripustiť, aby toto prešlo z rúk Štefana do rúk najstaršieho Arpádovca nitrianskeho kniežaťa Vazula s východným menom, ktoré sa

inak vyskytuje aj v Bulharsku. Dal ho preto oslepiť a zamurovať v nitrianskej veži. Nebezpečenstvo však hrozilo i celému jeho potomstvu. Mal troch chlapcov, Bela, Ondreja a Leventeho. Títo, keď videli, že je zle a oni môžu skončiť podobne ako ich otec, ušli. Ušli do Čiech na Břetislavov dvor. Tam dlho nevydržali a pokračovali ďalej. Belo odišiel do Poľska a Levente s Ondrejom až do Kyjevskej Rusi. Tam sa chlapci všade priženili. Na Kyjevskej Rusi dostal Ondrej Anastáziu, dcéru Jaroslava Múdreho, v Poľsku Belo Rychézu či Adelaidu, sestru Kazimíra Obnoviteľa. Keď sa v roku 1046 Ondrej vracal do Uhorského kráľovstva, jeho manželka, vychovaná vo východnej cirkvi, si zobrala so sebou aj východných mníchov, ktorí sa usadili pod hradom Vyšehrad (Visehrad) a v Tõni (Tichoni, dnes maď. Tihany), na brehu Blatného jazera – dnešného Balatonu. Ondrej sa stal kráľom. Jeho brat Belo za svoju pomoc pri získaní kráľovstva získal tretinu kráľovstva.

Jedným zo synov Bela a Rychézy (Adelaidy) bol Ladislav. Pôvodne jeho meno znelo s „V“ – Vladislav – ten, ktorý vládne sláve. Tak ho píšú dodnes Poliáci. Tí rozumeli tomuto menu a neprijali maďarské čítanie tohto mena s „L“ – Ladislav (maď. *László*). Mládenec vyrastal v Poľsku, naučil sa materinčine – poľštine a podľa svedectva najstaršej poľskej kroniky Galla Anonyma bol jazykom a spôsobmi dokonca lepším Poliakom ako hocikto iný. Po historických turbulenciách, ktoré nastali po smrti jeho otca uhorského kráľa Bela I., v roku 1063, získal s bratom Gejzom a Leventem opäť útočisko v Poľsku u svojho strýka mocného poľského kráľa Boleslava II. Štedrého. Po bitke pri Mogyoróde a korunovácii svojho brata Gejzu za uhorského kráľa zaujal Ladislav vo veku 28 rokov kniežací stolec v Nitre, teda to miesto, kde pred ním sídlil jeho deda, otec a Svätopluk Veľký, ako už o tom bola reč.

Po smrti kráľa Gejzu v roku 1077 Ladislav zaujal miesto svojho brata. Práve tento nitriansky a uhorský panovník stojí na začiatku slovensko-chorvátskych dejín ako najvýraznejšia osoba, ako zakladateľ chorvátsko-uhorskej personálnej únie. Ešte pred uhorským kráľom Kolomanom Učeným. Ladislav bol veľmi zvláštny mládenec. Jeho životopisec na konci 12. storočia hovorí, že bol veľmi urastený, vysoký a zdatný muž. Vraj o hlavu prečnieval nad všetkými. Charakterizovalo ho to, že bol skvelý bojovník s obrovským a pevným ramenom. Vedel držať onen dvojsečný meč, ktorý bol vtedy módnym a bol základným bojovým prostriedkom. A práve jeho víťazné rameno sa stalo povestné vo všetkých ďalších vojnách, ktoré začal viesť. Pravdepodobne sa stalo symbolom už za

života Ladislava a ako také prešlo do symboliky Nitrianskeho kniežatstva, ktorú nám podnes zachoval mestský erb Nitry, ktorý znázorňuje víťazné rameno svätého kráľa Ladislava, nesúce štandardu Nitranov – vodorovný strieborný dvojkríž na červenom poli; ale o tom som už tiež trochu hovoril. Ladislav veľmi skoro pochopil funkciu kresťanstva – možno lepšie ako sám svätý Štefan a veľmi funkčne ju inštrumentalizoval. Je to práve Ladislav I., ktorý po dohode s pápežom rozhodol o kanonizácii Štefana. Možno nie spôsobom, aký sa stal záväzným od polovice 13. storočia – životy a legendy sa pri kanonizácii vo Vatikáne v tom čase nečítali. Jednoducho prišiel legát z Vatikánu a dovolil otvoriť hrob Štefana, hrob Taliana Gerharda, vzal ostatky dvoch mučeníkov Svorda a Benedikta... mučeníkov, ktorí vtedy vyšli z kláštora na Zobore. Do toho prišiel ďalší svätý – Imrich, a tak vznikla stará galéria uhorských svätcov. Odrazu Uhorsko pochopilo cez Ladislava I. to, čo Európa začala dosť dobre chápať už dávno: že rôzni svätí, ktorí bojovali v rímskych arénach za kresťanstvo, už nevzrušovali veriacich, neboli atraktívni, moderní... Je zaujímavé pozerať sa na tieto kanonizácie. Dvaja Slovania – Slováci, jeden Nemeц z Talianska a na záver dvaja Arpádovci. Neodzrkadľuje to etnické a náboženské pomery v Uhorskom kráľovstve? No a nezabúdajme ešte na ďalšieho Slovana, svätého Adalberta – Vojtecha, do dnešného dňa nazývaného Belo/Bela, teda biely, od ktorého si uhorskí králi zobrali svoje slávne meno. Toto sú základy Uhorského kráľovstva a „spoločenská zmluva“ všetkých jeho národov. Toto je nový nosný pilier, bez ktorého by nebolo možné budovať štát. Dnešná predstava, že kresťanstvo je len náboženstvom, vierovyznaním, je zavádzajúca. Kresťanstvo bolo v tom čase predovšetkým civilizačným fenoménom. V Európe nemohol byť štát a spoločenstvo, ktoré by ignorovalo ideu kresťanstva a bolo niečo viac ako nejakou tlupou kočovníkov, nomádov alebo pohanských divochov. Ladislav toto geniálne pochopil. Po Štefanovi spísal ohromne zaujímavú knihu zákonov, kde v niekoľkých knihách uviedol do poriadku najmä praktické otázky riadenia štátu. Nuž, život mu doprial, aby rýchlo zasiahol aj do chorvátskych dejín. V Chorvátsku – ako iste dobre viete – vymrel rod veľkých Trpimirovcov. Vymrel za zvláštnych okolností. Historici sa nevedia dohodnúť, lebo pramene si protirečia. Pápež Urban II. vyhlásil krížovú výpravu. Vyzval všetkých európskych panovníkov, aby sa zúčastnili tejto výpravy a išli bojovať do Svätej zeme za záujmy kresťanstva i Cirkvi samej. Chorvátov tiež oslovil. Posledný panovník Zvonimir z rodu

Trpimirovcov sídlil v tom čase v Knine. Nevie-
me presne, čo sa tam stalo. Došlo k nezhodám.
Možno prišlo aj k „ruvačke“ a posledného Trpi-
mírovca pri nej veľmoži krajiny utlíkli. Chorváts-
sko zostalo bez legitímneho panovníka. Zrejme
sa rozdelilo a bez panovníka, ústrednej postavy
krajiny, nastali v krajine krušné časy, zložité vzťa-
hy. Viete si to predstaviť?! Skrátka a dobre – dosť
dobře chápem popredné rody Chorvátska, že
sa im do Svätej zeme nechcelo. Zaiste mali dosť
problémov doma. Zvonimir však mal manželku
z Nitrianska. Bola to Ladislavova sestra. Volala sa
Helena, ale Chorváti ju nazvali Krásna – *Ljepa*. Tak
jej Chorváti hovorili. A táto krásna žena, zrejme
s ohromným vplyvom, keďže zostala osamotená,
sa s prosbou o pomoc obrátila v zložitých pome-
roch na brata Ladislava. Tento nemeškal a vtia-
hol so svojimi víťazmi do Chorvátska. A správal
sa ako každý dobyvateľ. Bol to odvážny kúsok.
Pápežský obľúbenec sa však týmto činom dostal
do nemilosti Svätej stolice. Táto si nárokovala pat-
ronátne právo na Chorvátske kráľovstvo, a tým
i právo rozhodovať o tom, koho má určiť na krá-
ľovský prestol. Ladislav však ignoroval pápežské
rozhodnutia. Oproti tomu sa pokúsil nakloniť
si miestne elity. Chorvátskemu kléru dovolil aj
naďalej sa ženiť. Starým rodom sľúbil zaistiť ich
staré privilégia. Otriasol hegemoniou Splitského
arcibiskupstva, tradičného centra kresťanstva na
východnom pobreží Jadranského mora. Zdá sa,
že to bol práve on, kto založil biskupstvo v Zá-
hrebe a podriadil ho Kaločskému arcibiskup-
stvu, ktoré ležalo na území Uhorska. Nemáme
o tom zakladaciu listinu. Nie je to až také zvláštne
v kontexte celého Uhorského kráľovstva. Je však
zvláštne to, že zhruba o 70 rokov neskôr sa spo-
mína, že prvým záhrebským biskupom bol nejaký
muž menom Duch. Najčastejšie sa to vykladá,
že to musel byť Čech alebo Slovák. Prikláňam sa
k myšlienke, že to bol Slovák aj preto, lebo niekto
musel preniesť do Záhrebu a Istrie legendy o svä-
tom Svoradovi a Benediktovi. Kult najstarších
krajinských svätcov, nitrianskych svätcov, ne-
mohol prísť na územie dnešného Chorvátska bez
toho, aby ho nesprostredkovali jeho nositelia –
nitrianske vojenské a cirkevné elity. Nakoniec nie
nepodobne, ako sme o tom informovaní v prípa-
de päťkostolského biskupa Maura, ktorý u seba
v Päťkostolí schovával vzácnu relikviu – reťaz
z tela svätého Svorada. Čiže zo Slovenska prišiel
do Chorvátska kult svätého Svorada a Benedikta
a s ním aj prvá Ladislavovi lojalna, zakladateľská

generácia Záhrebského biskupstva. Časť chorvát-
skych historikov sa domnieva, že to boli fran-
cúzski benediktíni, ktorí založili a na čas viedli
toto biskupstvo. Pochybujem. Nebudem však
zasahovať do argumentácie v tejto problematike.
Pán profesor Budak nám to zrejme objasní, aký je
súčasný stav názorov chorvátskej historiografie,
pokiaľ ide o túto tému. Ladislav vtiahol, dobyl
krajinu – okrem Prímoria – a pravdepodobne sa
nechal korunovať za chorvátskeho kráľa. Takto *de*
facto vznikla personálna chorvátsko-uhorská únia
a my, tak Slováci, ako aj Chorváti, sme sa stali sú-
časťou stále pevnejšej, v tom čase už do značnej
miery stabilizovanej uhorskej štátnosti. Tá síce už
predtým pokukávala po Balkáne, všimla si však
najmä Vojvodinu, Sriemsku Mitrovicu a Beleh-
rad. Poškuľovala aj po niektorých ďalších južných
územiach, ale nemala sily, aby tam vstúpila vojens-
ky, vybojovala, no najmä udržala nové krajiny.

Ladislavom I. sa začínajú kreovať politické
a kultúrne vzťahy medzi Slovenskom a Chorvát-
skom. Za čias kráľa Kolomana Knihomola došlo
na chorvátskej pôde k prvému „uhorsko-chorvát-
skemu vyrovnaniu“. Sú to oné známe *Pacta con-*
venta, nekonečná vedecká epopėja chorvátskej
historiografie, na ktorej sa formujú dve názorové
skupiny chorvátskej historiografie.

Samotný Ladislav I. neporazený zomrel počas
ŕaženia proti Čechom v roku 1095. Ako každý ne-
porazený vládár ako historický kráľ sa stal legen-
dou. Do písanej podoby ju zvečnili až na konci 12.
storočia na dvore Bela III. vo Varadíne. Všimnite
si však, priatelia z Chorvátska, keď pôjdete po
Slovensku, že až v 27 románskych a ranogotic-
kých kostoloch je do dnešného dňa na stenách na-
maľovaná legenda o tomto rytierskom svätcovi.
Tento Ladislav, spodobovaný so slovanskou seke-
rou, je muž, hrdina, vojvodca, kresťan, zbožný ry-
tier, ktorý pomáha ubiedeným; muž, ktorý bráni
krajinu pred východnými nomádmi a západnými
votrelcami. Je to muž, ktorý si však popri vojne
nájde i čas sadnúť si a pomodliť sa. Je preto logic-
ké, že ladislavovská legenda prevrstvila v sloven-
ských dejinách svojím významom svätoštetanskú
legendu. Svätoštetanská idea sa potom už obno-
vovala len ako nové a moderné politikum spojené
najmä s nástupom Habsburgovcov na uhorský
trón. Títo sa v pronemecky orientovanom kato-
líckom Arpádovcovi priamo vzhľadli a s veľkou
chuťou ho ako ideologickú zbraň nasadzovali naj-
mä v zápase proti uhorsko-maďarským stavom
v 17. storočí a na počiatku 18. storočia.

On the Beginnings of the Slovak and Croatian Medieval Historical Tradition

Dear audience, ladies and gentlemen!

Let me start by reminding you of a bit of history at this place. If I remember well, this is the first large academic conference of Croatian and Slovak historians since the year 1951. Although, it is true that at that time it was a conference of the nations of former Yugoslavia and Czecho-slovakia. It is quite a shame that we have not met for 60 years. One of the reasons was also the bad political destiny, which has often played and still does play with the small nations of Europe, not only in recent years. I remember the conference very well. I was a first-year student of the faculty of philosophy and the conference was related to Ľudovít Štúr and the basic questions of our national history. The delegation of the Croatian side was led by already the late Professor Jaroslav Šidak. After his contribution he was heavily criticised by the Slovak Communists led by academician Ondrej Pavlík. The reason was that Professor Šidak was not misled and he did not describe our "Štúr's generation" as counter-revolutionaries, as Marx and Engels used to do. It was a good platform. However, then the period of the Informburo came and the relations between the states subordinate to Moscow and Yugoslavia deteriorated. Everybody who had a close connection to the history of the nations of Yugoslavia was put in prison. Our Croatian friends may not know that there was a rather numerous group of Slovaks who sat in our prisons. Some others had to leave to forced exile...

The happier I am now that we have found an organizational platform, the desire and will to talk a little about the mutual relations of our two nations, because the truth is that the Slovaks lived together with the Croatian nation within the union of the nations of the Hungarian Kingdom for almost 800 years, that is, for more years than with the Czech nation. This historical fact is significant but at the same time little reflected upon. This conference aims to contribute to breaking the silence.

Personally, commenting on this event, I would like to reflect upon the very beginnings of Slovak-Croatian relations. They are enormously important and I will be very glad if I manage to shed

some light on the time period, the basic facts, and the course of the events which led to it also for the non-professionals. All of us who deal with the field of our ancient national history know that neither Croatia nor medieval Hungary have their reliable contemporary historian of the origins of their national history, the author of the relevant "national concept." They do not have chroniclers such as the Czech Cosmas, the Polish Gallus Anonymus, or the Eastern Slavic Nestor. All histories of the beginnings of the Hungarian Kingdom, as well as of the Croatian one, are written by men of the mid-thirteenth century, i.e. the witnesses after five to six generations. Understandably, these sources are enormously unreliable. Moreover, one frequently has to look for their filiation... Having analyzed them thoroughly, one has to consider what the author wanted actually to say with his text, who his audience were and who commissioned the text, what the social background of the author was, what his worldview was. Nowadays we already know that the chronicle which for the first time served for the Hungarian history – the so-called *Chronicle of the Anonymous* – stands on the borderline of fact and historical novel. Moreover, it is filled with excessive medieval nationalism – with the idea of the victorious Hungarian political nation of the estates, which takes his country after the model of the Old-Testamental Israel taking their Promised Land. Thomas, the archdeacon of Split, is a bit more reliable: he followed some sources to a greater extent after all, but he also wrote his history of Croatia in the mid-thirteenth century only. However, the message of the *Chronicle of the Priest of Duklja (Pop Dukljanin)* is difficult to date and even more difficult to decipher. Therefore, we, historians, have the duty to turn to the tradition. I have emphasised it many times in my recent works. If you have read my last book on King Svätopluk, you may have noticed this idea. Here I point to the fact that tradition is the phenomenon which often ranks above the scarce historical facts. Why? Because the tradition functions in the society as long as it has its bearer. It works

* Prof. PhDr. Matúš Kučera, DrSc., Professor emeritus, Former ambassador of Slovak republic in Croatia and Bosnia and Herzegovina.

often as a correlative of the “official history.” It directs social consciousness and social practice. It is a creative phenomenon of the community. The tradition dies and perishes only if the settlement-related and other ethnic continuity were interrupted. The tradition guarantees the integrity of the community and its duration. Whenever the society needs it, tradition is revived; the society selects from it what is exactly needed at that time. It is preserved mostly orally. As far as the source basis is concerned, the tradition has been partially captured in lives (*vitae*), legends, law collections, and other sources of contemporary provenance. However, the tradition has to be dissected, followed, and studied in the sources; and it is necessary to try to define it again and again. Because the society lived with this tradition. Not only with the ruler’s court, not only with certain institutional disputes, nor with the destiny of some princes, dukes, and alike.

We look at the beginnings of the Slovak-Hungarian history from this point of view, and we can observe a highly remarkable phenomenon here. Namely, we would expect the strongest tradition of the origin of the Hungarian Kingdom in Slovakia to be bound with the tradition of the first holy Hungarian king – the tradition of St. Stephen, because the Hungarian state, as you know, was originating and being constituted in the settlement area: Nitra – Bratislava – Székeszéhérvá/Stoličný Belehrad – Esztergom.

The space in which the Hungarian state was being formed coincides essentially with the area of old Great Moravia, which Rastislav and after him Svätopluk had occupied. Contemporary *Frankish Annals* write that it was Svätopluk who had his *regnum* in Nitra. From there he took the position of the sovereign ruler of Great Moravia after the fall of Rastislav. He was so successful in his policy that the highest authorities of the contemporary world – the pope and the emperor – recognized him as the king of all Slavs (*rex Sclavorum*). He was depicted as a great king in Bohemian, Croatian and German medieval chronicle tradition. The history of the patron saints and rulers shows that it was this most important ruler of Great Moravia who got to the folk, universal tradition and survived in it at various places of the Hungarian Kingdom until the end of the thirteenth century, which, for example, the Hungarian chronicler Simon of Kéza still points out. However, Svätopluk remained even longer in the Slovak history. Through the above-mentioned continuous tradition he has remained in the consciousness of the Slovak community throughout

entire Middle Ages and modern era until the present, most recent times. He has practically become our life issue – the issue of national sentiment (and that is true for every period of our national development) – and in the end also the symbol of our statehood. This expression of our tradition, in many cases intuitive, has shown itself as sociologically readable and therefore verifiable for the last time in the struggle for our castle – in the struggle concerning the installation of the riding statue of King Svätopluk as the symbol of the origins of our national historical tradition.

In spite of what has been said, the constitutive idea of the Hungarian Kingdom became the concept of holy king St. Stephen, which is still very popular in a distorted form especially with our neighbours, and to the extent that the pseudo-crown of St. Stephen, which we call as *corona sacra* since the thirteenth century, has been moved from the neutral Hungarian National Museum to the Hungarian parliament, where it is publicly worshipped. This is being done despite that we all know now that its lower, Greek part (*corona greca*) was produced in Constantinople four decades after the death of St. Stephen for Geysa (Gejza, Géza), the king of the Hungarians and former duke of Nitra. The takeover of the western Slavic intitulation by the Byzantine emperor Michael VIII, who had the crown produced for Geysa (with the inscription *Geovitas pistos krales Tourkias*), is also telling. It reveals the title which the political elites of the emerging Hungarian statehood preferred for their ruler. This *sacrum* of the Hungarian Kingdom also points to Slovakia, and it does so in a very programmatic way. From the historical point of view – it was around 978, i.e. at the turn of the millennium, when the founder of the Hungarian state Geysa died. He chose Ostrihom (Esztergom), an Old Slavic town, as his seat; Conrad Schuneman, a German historian, demonstrated that it was the central point on the Danube, at the estuary of the river Hron (Gran), from where they watched (watch – “*striehnut’*” in Slovak). Opposite Ostrihom, in the territory of present-day Štúrovo, in the locality Mužla, a Great-Moravian fortification was found and partially unearthed. Analogically, we can suppose something similar directly in Ostrihom, most probably in the locality *Pilišské Moravce* (today Pilismarót), the place of the settlement of Great-Moravian guardians on the strategic water and land routes. Because Ostrihom is derived from “*striehnut’*” – to watch, to protect. Thus, Geysa did not select this strategic point by accident. After Géza’s death, Duke Kópány, who had his seat

somewhere in Veszprém (Bezpriem), one of the important centres of Pribina's lineage, married his widow. Along with the grand duke's wife, Kopány was supposed to get the sovereign rule over the territories controlled by Geysa. Nevertheless, Geysa had appointed as his successor his son Vajk – Stephen, who had been the duke of Nitra until then. This fact is not doubted even in Hungarian historiography. Geysa and Stephen were baptised by the missionary bishop Bruno at the time when the archbishopric of Salzburg was restoring its jurisdiction in Transdanubia after several decades. Stephen stood up and seized the power, but only for a short time. Kopány and the widow wanted to remove Stephen. Then Stephen crossed the Danube from Ostrihom to the Slovak side of the Danube, to the area of present-day Bíňa, and started to build a large fortification there. The fortification has been researched partly: our late colleague Professor Alojz Habovštiak submitted the results of his research; and if you ever go there, you will see that it was a huge land fortification of refuge character. The *agmina Nitriensis* and *agmina Posoniensis*, i.e. the troops of the home guards of Nitra and Bratislava counties, gathered there. The troops of Princess Gisela, the wife of Stephen from the Bavarian branch of the Liudolfing (Ottonian) house, also arrived there. It was not an arbitrary family but the lineage which in the person of Otto III ruled later entire East-Frankish Empire, which was the most powerful political entity in contemporary western Europe. The forces were led by a certain Vencelinus, Wenzel in German, i.e. Wenceslas/*Václav-Viacslav*, most probably a Bohemian. According to the name, also the forces could have been from Bohemia, which was the traditional ally of the empire. Well, something which was a very typical ritual in Europe then and throughout entire Middle Ages happened at this place. Here, due to later tradition, Stephen was knighted. Here an act which we know from entire European history – the oath of fidelity – *fidelitas* – took place. Entire life and policy of ruling dynasties stands on the *fidelitas*. The promoters of this act were the descendants of the old Great-Moravian lineages of Hont (*Gat*) and Poznan. Professor Ján Lukačka, who is present here today, and before him Professor Juraj Hodál have demonstrated reliably that they knighted Stephen and pledged fidelity to him on behalf of the Bratislava and Nitra troops. Strengthened in this way, they crossed the Danube and beat Kopány. His body, as the *Life of St. Stephen* has it, was cut into four pieces and hanged for warning on four main gates in the four main

towns in the country, so that everybody could see the end of those who would have liked to undermine the legitimacy of the most important lineage in the Carpathian Basin, the future royal power. Stephen's victory was secured by the old Nitra principality, practically Slovakia. Therefore too, Stephen is depicted in the symbolic sphere with the following attributes since the fourteenth century: a sword, a shield with a double-cross on three hills, holding a banner in his hands; this representation, logically, resembles present-day presidential standard of the Slovak Republic. If you allow me, now I would develop this small digression on the state symbolic of current Slovak Republic and Hungary. They are identical in one part, differing only in colour. The green triple-hill was changed into blue, seemingly more Slavic, by the romantic Štúr's generation during the spring of nations in 1848. Let us get to the genesis of the symbol now. It is known that the last king of Lotharingia as the central kingdom of the Frankish Empire, in between the Western- and Eastern-Frankish Empires, was a certain *Sventibald*. He was the oldest son of Emperor Arnulf, who, although illegitimate, was prepared to take over the power in entire Frankish Empire after his father. Coincidentally, he was also the godson of our Svätopluk, as the *Annals of Fulda* say. He also got a name after him, because *Sventibald/Zwentibald* does not mean anything else but Svätopluk. It is interesting. However, it is even more interesting that from the times of the last Carolingian on the Lotharingian throne this kingdom has the same emblem as the old Slovakia. Logically, a solution offers itself: Svätopluk of Lotharingia not only got his name from the Moravian Svätopluk at his baptism, but he also took over his symbol. The continuity of this emblem in the symbolic of the principality of Nitra shows itself absolutely clearly. We know its fourteenth-century iconographic form from the *Illustrated Chronicle (Chronicon Pictum)*, where its bearers are not only the founding kings Stephen I and Ladislav I, but also Andrew II, the leader of the Fifth Crusade in the thirteenth century. As I have already said – rulers and dynasties change, the tradition remains.

Thus, the tradition and the symbolic have always pointed to the fact that the upper and more mountainous part of the Hungarian Kingdom, *Hungaria Cis-danubiana*, if you will, played an important role in the origins of the Hungarian Kingdom. Even the extant fragments of written history assert that it was Slovakia (Nitra principality) which saved Stephen's life and secured his succession to the central grand duke's throne,

which in a while was to become the king's throne with the blessing and anointment of Pope Silvester II. The tradition of the first Christian king of the Hungarian (originally Pannonian) Kingdom posed the power of Christianity above the pagan revolts and started to be the essential idea of the kingdom approximately half a century after the king's death. We would expect that the tradition and the legend of St. Stephen thus took root at our territory. Nevertheless, it did not happen. Slovakia took a different road, a special one.

The tradition of St. Stephen did not take root in Slovakia for a long time. We do not have many pieces of its evidence until the thirteenth century. The legends which originated at the end of the eleventh and the beginning of the twelfth century did not somehow resonate in Slovak environment. It has turned out that the elites of Nitra reacted highly sensitively to the fact that the people around Stephen had removed Vazul (*Vasil* – from Greek *Bazil* – *bazileos* = ruler), the duke of Nitra. The *Gesta Hungarorum vetera*, although a based work, write that Stephen, having lost his first-born son Emeric (he was pierced by a boar while hunting and died), realized that he was threatened without an heir and that someone else, most probably the Arpadians from the principality of Nitra, could seize the throne. The so-called principality – *ducat* – succeeded to take shape in Nitra at the beginnings of the Hungarian kingdom, and it was not a small principality. Its geographical territory was certainly identical with the area of the archbishopric of Ostrihom. It even formed *tertia pars regni* together with Bihar. It minted its own coins (often better quality than the royal ones), it had its own troops, and its own dynastic and foreign policy. Simply, it was a state in the state. Stephen and his suite could not accept that all this passed from the hands of Stephen to the hands of the oldest Arpadian, Vazul, the duke of Nitra with an eastern name which is found elsewhere in Bulgaria. Thus, he had him blinded and walled up in a tower in Nitra. However, all Vazul's descendants were threatened too. He had three boys, Bela (*Béla*, *Belo*), Andrew, and Levente. When the sons saw that the situation was bad and that they could end up like their father, they fled; they escaped to the court of Břetislav in Bohemia. They did not stay there for long and continued a little further: Bela went to Poland and Levente with Andrew even to Kievan Rus'. The boys married there: in the Kievan Rus' Andrew got Anastasia, the daughter of Yaroslav the Wise; in Poland Bela married Richeza, or Adelaide, the sister of Casimir the Restorer. When Andrew

returned to the Hungarian Kingdom in 1046, his wife, who had been brought up in the eastern Church, took the eastern monks with her; they settled under the castle of Visegrád (*Vyšehrad*) and in *Tôna* (*Tichoň*, presently Hungarian Tihany) at *Blatné jazero* ("muddy lake") – present-day Balaton. Andrew became the king and his brother Bela got a third of the kingdom for his help in acquiring the kingdom.

One of the sons of Bela and Richeza (Adelaide) was Ladislav. His name originally had a "V" at the beginning – meaning in Slovak the one who rules the glory ("vládne sláve"). That is how the Poles write his name until now. They understood this name well and did not accept its Hungarian reading with an "L" – *Ladislav* (Hungarian *László*). The boy grew up in Poland, he learned his mother tongue – Polish; according to the testimony of the oldest Polish *Chronicle of Gallus Anonymus*, he was by his language and manners even a better Pole than anybody else. After the historical turmoil which occurred after the death of his father, Hungarian king Bela I, in 1063, he got shelter in Poland again, together with his brothers Geysa and Levente, at the court of his uncle, the powerful Polish king Boleslas II the Bountiful. After the Battle of Mogyoród and the coronation of his brother Geysa as Hungarian king, twenty-eight years old Ladislav took the ducal throne in Nitra, once the seat of his grandfather, his father and of Svätopluk the Great, which was mentioned above.

After the death of King Geysa in 1077, Ladislav took the place of his brother. It was this ruler of Nitra and Hungary who stood at the beginnings of the Slovak-Croatian history as the most outstanding person and the founder of the Croatian-Hungarian personal union, still before the Hungarian king Coloman the Learned. Ladislav was a very special boy. At the end of the twelfth century his biographer says that he was a big, tall and able man; allegedly taller by head than everybody else. He was known as a great warrior with a big strong arm, which skilfully held a double-edged sword, fashionable then, being the basic means of battle. His victorious arm became truly legendary in all upcoming wars which he started to wage. It probably became a symbol already during the life of Ladislav. As a consequence, it got to the symbolic of the principality of Nitra, which is nowadays preserved in the municipal coat-of-arms of Nitra, depicting the victorious arm of the holy king Ladislav carrying the standard of Nitra – a horizontal silver double-cross in red field; but I have already talked about it a little. Ladislav understood the function of Christianity rather

early – maybe better than St. Stephen did – and he made use of it in a very functional way. Ladislav I decided about the canonization of Stephen after an agreement with the pope. Maybe not in the way which became compulsory from the mid-thirteenth century – the lives and legends were not read at the canonization in the Vatican at that time. Simply, a legate from the Vatican arrived and they allowed to open the tomb of King Stephen and the one of Italian Gerhard, they took the remains of the martyrs *Zoerardus* and *Benedict*... the martyrs who came from the monastery at Zobor... Then another saint – Emeric – appeared. That is how an old gallery of Hungarian saints originated. Suddenly, Hungary through Ladislav I understood what Europe had started to understand sufficiently already a long time ago: that various saints who fought for Christianity in the Roman arenas did not excite the faithful any more, they were not attractive, modern... It is interesting to look at these canonizations: two Slavs – Slovaks, one German from Italy, and in the end two Arpadians. Does this not reflect the ethnic and religious situation in the Hungarian Kingdom? Additionally, let us not forget another Slav, St. Adalbert – *Vojtech*, still called also *Belo/Béla*, i.e. white, from whom the Hungarian kings took their glorious name. These are the foundations of the Hungarian Kingdom and the “social contract” of all its nations. This is the new supporting pillar without which it would not be possible to build a state. Present-day idea that Christianity is only a religion, a belief, is misleading. At that time, Christianity was first of all a civilizational phenomenon. In Europe there was no state, no community, which would have ignored the idea of Christianity and at the same time would have been more than a bunch of nomads or pagan savages. Ladislav understood it brilliantly. He wrote up after Stephen an enormously interesting book of laws, where he put into order especially the practical issues of state governance in several books.

Furthermore, the life favoured Ladislav with the opportunity to get involved quickly in Croatian history. In Croatia – as you certainly know well – the great Trpimirović dynasty dies out. It dies out under strange circumstances, on which historians disagree because the sources contradict each other. Pope Urban II announces a crusade. He invites all European rulers to take part in the crusade and go to fight for the interests of Christianity and the Church itself to the Holy Land. The Croats were addressed too. Their last ruler Zvonimir from the lineage of Trpimirović resided in Knin at that time. We do not know exactly what

happened there. There were some disagreements, perhaps even a “brawl”, in which the magnates of the country beat up the last Trpimirović. Croatia remained without a legitimate ruler. It perhaps got divided; without a ruler, the country’s central figure, hard times arrived in the land. Can you imagine?! By and large, I can easily understand the reluctance of Croatia’s prominent families to go to the Holy Land. They must have had enough problems at home. However, Zvonimir had a wife from Nitra; she was Ladislav’s sister; her name was Helena, but the Croats called her *Beautiful* – “*Ljepa*”. That is how the Croats called her. And as this beautiful woman, surely enormously influential, stayed alone, she turned to her brother Ladislav for help. He invaded Croatia with his victorious forces without delay; he behaved like every conqueror. It was a bold act. The papal favourite got to the disgrace of the Holy See by this deed though. The papacy claimed the patronage right to the Croatian Kingdom and thus also the right to decide about the candidate for the royal throne. However, Ladislav ignored papal decisions. On the contrary, he tried to gain the local elites. He allowed the Croatian clergy to continue to marry. He promised to secure the old privileges to the old families. He shattered the hegemony of Split archbishopric, the traditional centre of Christianity on the eastern coast of the Adriatic Sea; because he probably founded the bishopric in Zagreb and subordinated it to the archbishopric of Kalocsa, which was located in the territory of today Hungary. We do not have its foundation charter. It is not so strange in the context of entire Hungarian Kingdom though. It is strange, however, that a certain man named *Duch* was mentioned as the first bishop of Zagreb roughly 70 years later. Due to the name it is most often argued that he must have been a Czech or a Slovak. I am inclined to the hypothesis that he was a Slovak; also because somebody must have transferred the *Legends of Sts. Zoerardus and Benedict* to Zagreb and Istria. The cult of the oldest saints of the country, the saints of Nitra, could not have got to the territory of present-day Croatia without mediation of its bearers – the military and ecclesiastical elites of Nitra. In the end, the way is not dissimilar to the well-known case of Maurus, the bishop of Pécs (*Páfkostolie*), who had a precious relic hidden in Pécs – a chain from the body of St. Zoerardus.

Thus, the cult of Sts. Zoerardus and Benedict came to Croatia from Slovakia together with the first founding generation of Zagreb bishopric, loyal to Ladislav. Some Croatian historians maintain

that the French Benedictines founded and led the bishopric for some time. I doubt it; but I will not get into the argumentation regarding this issue. Professor Budak will probably explain the current state of hypotheses concerning this topic in Croatian historiography to us. So Ladislav invaded and conquered the country – except for the seaside – and he was probably crowned as Croatian king. Thus, personal Croatian-Hungarian union originated *de facto*; both Slovaks and Croats became part of an increasingly stronger Hungarian statehood, rather stabilized already at that time. Although it had eyed the Balkans (especially Vojvodina, Srijemska Mitrovica, and Belgrade) and some other southern areas earlier, it did not have the power to invade militarily, conquer, and especially hold the new lands.

The political and cultural relations between Slovakia and Croatia start to form with Ladislav I. The first “Croatian-Hungarian settlement” took place during the times of King Coloman the Bookworm in Croatia; it was the well-known *Pacta conventa*, the never-ending scientific epic of the Croatian historiography, on which the opinions are divided. Ladislav I died unbeaten during the warfare against Bohemians in 1095. Like every unbeaten ruler, the historical king became

a legend. The written form of his legend originated at the court of Bela III in Várada at the end of the twelfth century only. Dear friends from Croatia, when you travel around Slovakia, you can notice that the legend about this knightly saint is painted in the walls of as many as 27 Romanesque and early Gothic churches until today. Ladislav, depicted with a Slavic axe, is a man, a hero, a military leader, a Christian, a pious knight who helps the poor; a man who protects the land from eastern nomads and western intruders. He is a man who finds a time to sit down and pray besides the war. Therefore, it is logical that the legend of St. Stephen was overlaid with that of St. Ladislav by its significance. The concept of St. Stephen then revived only as a new, modern *politicum* related especially with the succession of the Habsburgs to the Hungarian throne. They found their reflection in the pro-German oriented Catholic Arpadian and used him with great gusto as an ideological weapon especially in the struggle against the Hungarian estates in the seventeenth and at the beginning of the eighteenth centuries.

I hope that I kept the time. Gentlemen, thank you very much...

Úvod

Keď mi pred mnohými a mnohými rokmi môj učiteľ prof. Matúš Kučera zadal seminárnu prácu o vzťahoch stredovekého Spiša a Malopoľska, netušil som, aké dôsledky môže môj budúci výskum mať. Popri tom, ako som dlhodobo skúmal všetko, čo sa týkalo stredovekého Slovenska a jeho vzťahov s Poľskom, lebo práve cez územie dnešného Slovenska šla väčšina stredovekých kontaktov s Poľskom, posunul som sa nenápadne, ale o to plynulejšie aj k reláciám stredovekého Slovenska a Kyjevskej Rusi. Odtiaľ ma môj záujem celkom prirodzene čoraz častejšie a častejšie viedol na Balkán. Možno to niekomu ešte i dnes pripadá trochu neobvyklé, veď čo má spoločné západná Rus, južné Poľsko, Slovensko a Balkán? Prekvapujúco viac ako dosť. Takto som začal objavovať niečo, čo ma fascinovalo počas mnohých ďalších rokov. Pracovne som si to nazval „Zahraničná politika kráľov z Arpádovského rodu“ a od roku 1996 som tento predmet začal vyučovať v podobe seminára na našej Katedre slovenských dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Čoraz zreteľnejšie sa tak pred mnou začali objavovať vnútorné siločiarly krajiny, ktorá sa najskôr nazývala Panónske a neskôr, až do roku 1918, *Regnum Hungariae* – Uhorské kráľovstvo. Zaiste predstavenie všetkých týchto väzieb, tvorených jej vládmami a ich politickými ambíciami, ale aj obyvateľstvom tejto krajiny (v celej šírke svojho spektra), ich náboženstvom, duchovnou, či materiálnou kultúrou, ekonomickými a inými záujmami, bolo vždy nad rámec možností jedného človeka. Ambícia o jeho intelektuálne uchopenie a tým aj pochopenie však nepochybne stála aj pri zrode tohto projektu.

Ako je všetkým jasné, stredoveké Uhorské kráľovstvo nevzniklo z ničoho nič, z jedného dňa na druhý. Jeho genéza akoby bola predestinovaná v geopolitickej logike, ktorú spolu vytvárajú Karpaty a Dunaj. Hrebene Karpát lemujú Karpat-ský bazén od Bratislavy na Slovensku až niekde k mestu Vršac v dnešnom Srbsku. Ten istý kus Európy potom zahŕňa rieka Dunaj so svojimi prítokmi. Túto neúprosnú logiku postrehli už Rimania a po nich ďalšie politické útvary, ktoré tu po stiahnutí Ríma na dolný Dunaj začali vyrastať ako huby po daždi. Spomeniem len tie najúspešnejšie

– Avarský kaganát, ktorý tu pretrval v 6. až 8. storočí a *Regnum Sclavorum* – Kráľovstvo Slovanov Svätopluka I. z veľkomoravského rodu Mojmirvcov v posledných dekádach 9. storočia. Uhorské kráľovstvo počas prvých troch stoviek rokov svojej existencie však nielen prekročilo svojimi hranicami aj maximálny rozsah Veľkomoravskej ríše, ale aj svoju vyššie naznačenú geopolitickú polohu. Je takmer isté, že už Svätopluk I. prekročil hrebene Karpát na severe, aby sa zmocnil Vislianska a krajiny Lendzanov, keďže potreboval opanovať strategickú časť veľkej kontinentálnej cesty smerujúcej od Bagdadu, v niektorých prípadoch až z ďalekej Číny, do španielskej Córdoby. Ten istý vládca však nikdy neprekročil rieku Drávu. Na to sa, podľa všetkého, odvážil až dvesto rokov po ňom iný kráľ, Ladislav I., keď spolu so Slavónskom pripojil silou svojho ramena k Uhorskému kráľovstvu aj Chorvátsko a časť Dalmácie. Ako je z neskoršej histórie známe, túto anexiu legitimoval spolu s poprednými mužmi Chorvátskeho kráľovstva až jeho nástupca Koloman Knihomol, ktorý sa stal prvým chorvátskym kráľom nielen *de facto*, ale už aj *de iure*. Ako to prebehlo, prečo a ako sa to stalo, a ako vôbec bolo možné, že toto politické usporiadanie pretrvalo až dlhých osemsto rokov, tým sa zaoberajú už naše štúdie, a preto nemá zmysel písať o tom v úvode našej knihy. Nadčasovým faktom však asi zostane, že týmto činom sa Slováci ocitli popri Maďaroch a Rumunoch, neskôr Srboch a Rusínoch, v jednej a tej istej krajine spolu s Chorvátmi. Nemohlo to zostať bez dôsledkov na priebeh našich dejín a ich vplyvy sa prejavujú až po dnešné dni.

Idea pustiť sa do medzinárodného projektu takéhoto typu teda nevznikla, akoby sa na prvý pohľad zdalo, náhodou, a už vôbec nie spontánne. Bola výsledkom už existujúceho historického poznania, ako ho kolektív našich autorov prezentoval napríklad v niektorých tézach knihy *Historia Scepusii: Dejiny Spiša do roku 1526*. Toto poznanie však už čoskoro nemalo zostať len teoretickým, ale aj praktickým poznaním. Na tomto mieste treba totiž povedať, že Katedra slovenských dejín uskutočňuje každoročne historické exkurzie do bývalých krajín Uhorského kráľovstva. Preto bolo celkom prirodzené, že jedným z takýchto cieľov

* Martin Homza, Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, katedra slovenských dejín.

muselo byť aj Chorvátsko. Udialo sa to na konci apríla v roku 2009. K našim študentom sa vtedy pripojili aj študenti medievalistiky zo Záhrebu. Viedol ich profesor Neven Budak. Cieľom poznávacieho zájazdu bolo porovnať najstaršiu politickú, cirkevnú a hospodársku štruktúru Slavónska a Slovenska ako dvoch pohraničných území Arpádovcov. Výsledky boli natoľko prekvapujúce, že sme sa s profesorom Nevenom Budakom rozhodli zorganizovať medzinárodnú konferenciu, ktorá by sumarizovala aktuálne poznanie na túto tému.

Podujatie sa uskutočnilo v dňoch 20. – 24. júna 2011 v Bratislave a Levoči. Konferenciu sme nazvali *Slovensko a Chorvátsko: Historické paralely a vzťahy (do roku 1780)*. Zúčastnilo sa jej viac ako 50 vedcov zo Slovenska, z Chorvátska, Ukrajiny, Ruska, Poľska, Česka, Maďarska a zo Srbska. Referáty tejto konferencie sa stali podkladom na spracovanie predkladanej publikácie.

Pokúsime sa teraz zosumarizovať výsledky tohto podujatia v niekoľkých tézach. Predovšetkým organizátorov prekvapil už samotný fakt ohromného záujmu o tému, ktorá sa nejakým spôsobom dotýka slovensko-chorvátskych vzťahov v stredoveku a novoveku. Pozoruhodné tiež bolo zastúpenie jednotlivých tematických okruhov. Okrem všeobecných kapitol zameraných na otázky etnogenézy oboch našich národov, na historiografické, hagiografické a iné otázky, prekvapil najmä ohromný počet textov, ktoré sa dotýkajú genézy a evolúcie šľachty na Slovensku a v Chorvátsku. Hoci nemožno povedať, že problematiku vyčerpávajú, je pozoruhodné, že poukazujú na isté, nie zanedbateľné paralely, ktoré možno v oboch teritóriách bývalého Uhorského kráľovstva na základe uvedených analýz pozitívne doložiť. I napriek tomu, že táto vec si zaslúži ešte hlbšie štúdie, môžeme už dnes konštatovať, či už išlo o nižšiu šľachtu vrátane kolektívne privilegovaných komunít ako napríklad Malá Stolica (*Sedes decem lanceatorum*) na Spiši, či o šľachticov zo Záhrebského poľa (*Campus Zagrebiensis*), o strednú i vysokú šľachtu, ktorá mala svoju majetkovú bázu tak na území dnešného Slovenska, ako aj v krajinách Chorvátskeho kráľovstva, že je evidentné, že tu nejde o náhodnú historickú eventualitu, ale o dlhodobý proces. Jeho ozajstné vnútorné zákonitosti odhalí v plnej miere až komplexný budúci výskum. Taktiež je zaujímavé aj konštatovanie o vzájomnej prepletenosti cirkevnej štruktúry Slovenska a Chorvátska, špeciálne však Slavónska, na ktorú poukazuje napríklad kult nitrianskych svätcov – svätého Svorada a Benedikta v Záhrebe už v 12. storočí, spoločný kult svätého Ladislava kráľa vrátane jeho obrazových

výjavov, či existencia paralelných cirkevných(?) štruktúr tvorených prepoštvom a rôznymi cirkevnými rádmi (na počiatku najmä cistercitmi). Zaiste sa to nemohlo udiať bez vzájomného ľudského prepojenia, ako na to koniec-koncov poukazuje už prvý záhrebský biskup známy podľa mena – Duch, ktorý nastúpil do Záhrebu z Nitry. Podobne veľmi prekvapujúce sú však aj iné objavy, ktoré vyplynuli z publikovaných textov. Nezanedbateľná je napríklad v doterajšej historiografii do istej miery neverbalizovaná kontinuita medzi údelom potenciálneho následníka trónu na Slovensku (pôvodne v Nitre, neskôr na Spiši, Šariši a Liptove) a v Chorvátsku. Veľmi konzekventne tento objav ilustruje aj umenovedná časť, v ktorej významní slovenskí a chorvátski kunsthistorici dokladajú túto tézu celým radom architektonických a iných umeleckých artefaktov.

V relatívne menšom počte sú zastúpené príspevky s cirkevnou tematikou. Osobným prekvapením bolo pre nás aj slabšie obsadenie tém s novovekou problematikou. Nie azda preto, že by nebolo o čom písať, práve naopak, ale preto, že výskumy v tejto oblasti sú stále ešte na počiatku. Spomeňme za všetky témy napríklad problematiku pôsobenia jezuitov či františkánov na Slovensku a v Chorvátsku, používanie miestnych jazykov v rekatolizačnej praxi po tridentskom koncile, ale tiež fenomén novolatínizmu. V konečnom dôsledku je veľmi pozitívnym faktom, že si v rámci našej konferencie historici ujasnili to, čo vlastne nevedia. Zistené chýbajúce skutočnosti pomôžu nasmerovať budúci výskum nielen slovenskej a chorvátskej historiografie. Definovanie „bielych miest“ v našich spoločných dejinách preto treba chápať aj ako progresívny jav. Dobře položené otázky nás totiž v našom poznaní neúprosne posúvajú o krôčik ďalej. Téma spoločnej koexistencie Slovákov a Chorvátov v kráľovskom Uhorsku, ktoré bolo na rozdiel od Sedmohradska lojálne dvoru viedenských Habsburgovcov v čase, keď územie dnešného Maďarska bolo súčasťou Osmanskej ríše, je totiž nepochybne jedným z období, ktoré prispeli k zintenzívneniu kontaktov oboch našich národov. V tejto súvislosti zostáva otvorená napríklad aj otázka úlohy vysokej chorvátskej šľachty z viedenských dvorských kruhov pri šírení kultúrnej západnej slovenčiny (takzvaný jezuitský úzus slovenského jazyka) na území priamo kontrolovanom Habsburgovcami. Nuž a významnou kapitolou v uvedenej problematike zostanú dejiny významnejších etnických posunov. Tými zaiste boli novoveké osídlenie Chorvátov na západnom Slovensku, či prvé presuny Slovákov do Chorvátska

v časoch úspešných protitureckých kampaní okolo polovice 18. storočia.

Ako je z uvedeného jasné, naša publikácia nielen sumarizuje doterajšie poznatky o slovensko-chorvátskych vzťahoch v stredoveku a novoveku, ale, a to najmä, otvára široký priestor na budúci systematický výskum. Až tento, ako sa domnievame, bude v stave odpovedať uspokojivo na aktuálne nastolené otázky. V tejto súvislosti je pre nás viac ako radostné konštatovanie, aj napriek celkovej fragmentárnosti výsledkov nášho aktuálneho projektu, že samotný projekt vyvolal živý záujem odbornej, ale aj laickej verejnosti tak na slovenskej, ako aj na chorvátskej strane. Je pritom dôležité zdôrazniť, že práve tento záujem nám pomohol aj v praktickej rovine realizácie našej práce. Nebyť totiž jednotlivých dobrodincov a praktických sympatizantov, rovnako ako aj rôznych grantových agentúr, neboli by výsledky nášho úsilia nikdy uzreli svetlo toho sveta.

Na prvom mieste sa nám patrí preto poďakovať reprezentantom Medzinárodného vyšehradského fondu (International Visegrad Fund); Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Konkrétne ide o nasledujúce granty: IVF štandardný grant IVF 21020074 – „Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780)“, Ministerstvo školstva SR „Tvorcovia slovenských dejín“ (Vega 1/0245/10). Projekt bol tiež realizovaný s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR ako „Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780)“, a to v rámci Podprogramu 4.5 – Literatúra a knižná kultúra, oblasť 4.5.4 – Vydávanie pôvodnej a prekladovej umenovednej a spoločenskovednej literatúry.

Vydanie knihy na našu radosť podporili aj súkromné osoby, ktorým by sme touto cestou chceli poďakovať. Ide o pána Jána Čarnogurského, ktorý ako jeden z prvých pochopil historický a kultúrny význam našej iniciatívy. Ďalej musíme spomenúť pána Tomáša Malatinského, ako aj pána Mareka Ihnaťa.

Náš projekt by však bol celkom nemysliteľný bez mentálnej podpory ďalších priaznivcov. Na prvom mieste by sme radi uviedli pani Dagmar Hupkovú a pani Martinu Stiffelovú. Naša vďaka tiež patrí aj vysokým predstaviteľom našej Alma Mater – rektorovi Karolovi Mičietovi a dekanovi Jaroslavovi Šušolovi za všetku ich ochotu a pomoc, najmä pokiaľ šlo o poskytnutie reprezentatívnych priestorov Univerzity Komenského v Bratislave, ale tiež ich radám, ktoré nám počas realizácie projektu udelili. V neposlednom rade chceme svoju vďačnosť preukázať aj reprezentantom Veľvyslanectva Chorvátskej republiky v Bratislave, veľvyslancom Tomislavovi Carovi a Jakšovi Muljačičovi za pomoc pri prezentovaní našich prác.

Každý podobný projekt však musí mať za sebou kvalitný tím ľudí, ktorý je v stave ho realizovať. Preto tiež musíme poďakovať nášmu grafikovi, pánovi Matúšovi Brilllovi. Ďalej našim doktorom a doktorandom a spolupracovníkom. Paniam Stanislave Kuzmovej a Veronike Kucharovej za dozor nad jazykovou úrovňou publikovaných textov. Pánovi Adamovi Mesiarkinovi za nevyhnutnú apretáciu poznámkového aparátu našich prispievateľov. Tiež by sme radi poďakovali aj nášmu nemeckému lektorovi pánovi Robiniovi Volkmarovi, našim odborným lektorom pánom Jozefovi Baďuríkovi a Vladimírovi Rábikovi, ako aj všetkým tým, ktorí sa v tej, či onej forme podieľali na vzniku tejto kolektívnej monografie.

Introduction

When I was given a topic on the relations between medieval Spiš and Little Poland for a seminar paper many, many years ago by Professor Matúš Kučera, I had no idea what impact my future research on this theme might have. During the long time that I was investigating anything which was connected to medieval Slovakia and its relations with Poland – because it was the territory of present Slovakia that most medieval contacts with Poland passed through – I moved inconspicuously but all the more smoothly towards the relations of medieval Slovakia with Kievan Rus'. From there my interest rather naturally led me more and more often to the Balkans. Even today it may still seem slightly unusual to some; after all, what do western Rus', southern Poland, Slovakia, and the Balkans have in common? Surprisingly – a great deal. This is how I started to discover something which fascinated me for many years to come. I gave it a working title "The foreign policy of the kings of the Arpadian dynasty" and in 1996 I started to teach a course with this title as a seminar at our Department of Slovak history of the Faculty of Philosophy in Bratislava. The inner lines of force of the country which was first called the Pannonian Kingdom and later, until 1918, the Hungarian Kingdom, *Regnum Hungariae*, started to appear in front of me increasingly clearly. Surely, it has always been beyond the possibilities of one man to describe all these links drawn by its rulers and by their political ambitions, but also by the country's inhabitants (in the full range of its spectrum), by their religion, spiritual and material culture, economic (and other) interests. No doubt, the ambition to intellectually grasp and understand all of this led to the start of this project.

It is clear to everybody that the medieval Hungarian Kingdom did not come into being out of nowhere, all of a sudden. Its genesis was, as it were, predestined by the geopolitical logic formed together by the Carpathians and the Danube. The ridges of the Carpathians frame the Carpathian Basin from Bratislava in Slovakia to the town Vršac in present-day Serbia. The river Danube with its tributaries covers the same part of Europe. Already the Romans, and after them

other political units, which after the withdrawal of Rome to the lower Danube started to grow like mushrooms after the rain, noticed this inexorable logic. I will mention only the most successful ones – the Avar kaganate, which lasted from the sixth to the eighth centuries, and the *Regnum Sclavorum* – the Kingdom of the Slavs of Svätopluk I from the Great Moravian lineage of Mojmirids – in the last decades of the ninth century. During the first three centuries of its existence, however, the Hungarian Kingdom not only exceeded the maximum range of the Great Moravian Empire but also the abovementioned geopolitical location with its boundaries. Already Svätopluk I almost certainly crossed the ridges of the Carpathians in the north in order to seize the Vistula region and the territory of the Lendians (Ledzanie), as he needed to gain control of the strategic part of the great continental route leading from Baghdad, in some cases even from distant China, to Spanish Córdoba. This ruler never crossed the Drava river though. Two hundred years after him only, another king, Ladislav I, seems to have ventured on this when he joined Croatia and a part of Dalmatia, together with Slavonia, to the Hungarian Kingdom with the strength of his arm. It is well-known from later history that this annexation was legitimized only later, by his successor Coloman the Bookworm together with the elites of the Croatian Kingdom, who became the first Croatian king not only *de facto* but also *de iure*. Various studies address the questions of how this was done, why and how this happened and how come this political arrangement lasted as long as 800 years; therefore, there is no sense discussing it in the introduction to our volume. It is beyond question, however, that thanks to this the Slovaks found themselves, besides the Hungarians and the Romanians, later Serbians and Ruthenians, in one country together with the Croats. It could not stay without consequences for the course of our history, and its impact is visible to the present.

Thus, the idea to embark on an international project of this type did not originate, like it could seem at first sight, by chance, and not at all spontaneously. It resulted from the already existing historical knowledge, which our team of authors

* Martin Homza, Comenius University, Bratislava, Faculty of Philosophy, Department of Slovak History.

presented, for example, in some theses of the volume *Historia Scepusii: Dejiny Spiša do roku 1526* ("The History of Spiš until 1526"). This knowledge, however, was soon to be translated from the theoretical level to the practical one. It should be said at this point that the Department of Slovak History organizes historical excursions to former countries of the Hungarian Kingdom every year. Naturally, Croatia had to be one of its destinations too. The excursion took place at the end of April 2009. Our students were joined by the students of medieval studies from Zagreb led by Professor Neven Budak. The aim of the field trip was to compare the oldest political, ecclesiastical, and economic structures of Slavonia and Slovakia as two frontier regions under the Arpadians. The results were so surprising that in Zagreb we decided with Professor Neven Budak to organize an international conference which would summarize our current knowledge on this topic.

The event became a reality from 20 to 24 June 2011 in Bratislava and Levoča. The conference had the following title: *Slovensko a Chorvátsko: Historické paralely a vzťahy (do roku 1780) – Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780)*. More than 50 scholars from Slovakia, Croatia, Ukraine, Russia, Poland, Czech Republic, Hungary and Serbia took part in the conference. The papers presented at the meeting became the basis for the publication of this volume.

Now we will try to summarize the results of this event in several points. First of all, the organizers were surprised by the great interest in the topics touching upon the Slovak-Croatian relations in the Middle Ages and the modern era. The distribution of particular thematic areas is also noteworthy. Besides general chapters devoted to the issues of ethnogenesis of our two nations, historiographic, hagiographic, and other issues, we were surprised especially by the high number of texts dealing with the origin and evolution of the nobility in Slovakia and in Croatia. Although we cannot say that they have exhausted the topic, the papers notably point at certain significant parallels which are positively demonstrated in both territories of the former Hungarian Kingdom in the mentioned analyses. Although this issue deserves further deeper studies, we can say already now that – be it lesser nobility, including the communities with collective privileges such as the "Small County" (*Parvus comitatus* or *Sedes decem lanceatorum*) in Spiš and the noblemen from the Zagreb field (*Campus Zagrebiensis*), or the middle and high nobility, who had their property basis at the territory of present-day Slovakia and in the

countries of the Croatian Kingdom – we clearly have to do here with no accidental historical eventuality but with a long-term process. Only future complex research will reveal its actual inner patterns in full. Interestingly, we can also observe that the ecclesiastical structures in Slovakia and in Croatia, especially Slavonia, are mutually intertwined. The following examples point to this thesis: the cult of the saints of Nitra, Sts. Zoerard and Benedict, in Zagreb already in the twelfth century, the common cult of the holy king Ladislav, including visual representations, and the existence of parallel structures like prepository and various religious orders (at the beginning mainly Cistercians). It could not happen without mutual human connections, which is, after all, demonstrated already by the first bishop of Zagreb known by his name – *Duch*, who came to Zagreb from Nitra. Similarly, other surprising discoveries have emerged from the published texts. For example, we have to mention the continuity between the duchy in Slovakia (originally in Nitra, then in Spiš, Šariš and Liptov) traditionally granted to the potential successor to the throne and the one in Croatia, which has not been verbalized in historiography until now in some respects. This discovery is clearly illustrated in the section on Art History, in which important Slovak and Croatian art historians provide a whole range of architectural and other artefacts as the evidence for this thesis.

Ecclesiastical topics are represented by a relatively small number of papers. Personally, we were surprised by the rather weak representation of topics relating to the modern era: not perhaps because there would be nothing to write about – on the contrary; but because the research in this area is still at its outset. Among these topics, let us mention the activities of the Jesuits and Franciscans in Slovakia and in Croatia, the use of local languages in the Recatholicization practice after the Council of Trent, and also the phenomenon of Neolatinism. In the end, the clarification of what are the issues that we do not know is also a very positive result of our conference, which will help to direct future research in not only Slovak but also in Croatian historiography. Therefore, identification of the gaps in our knowledge of our common history should be understood as a positive phenomenon. Well-formulated questions move us a little step forward in our knowledge. The topic of the coexistence of Slovaks and Croats in Royal Hungary, which unlike Transylvania was loyal to the Vienna Habsburg court at the time when the territory of present-day Hungary was part of the

Ottoman Empire, was undoubtedly one of the periods which contributed to the intensification of contacts between our two nations. In connection to this, for example, the role of the Croatian high nobility at the Viennese court in the spread of the cultural language of western Slovakia (so-called Jesuit usage of the Slovak language) in the area directly controlled by the Habsburgs remains an open issue. The history of major ethnic shifts will remain an important chapter in the mentioned thematic area. The settlement of Croatians in western Slovakia in the early modern era and the first transfers of Slovaks to Croatia in the times of successful anti-Turkish campaigns around the middle of the eighteenth century are surely part of the same topic.

We have made it clear that our volume not only summarizes the previous knowledge about Slovak-Croatian relations in the Middle Ages and modern era, but also, most importantly, opens a whole new area for future systematic research. We believe that only such enquiry will be able to satisfactorily answer the questions posed now. We are more than happy to observe in this connection that despite the general fragmentation of its results, our present project aroused keen interest on both the Slovak and Croatian side, among both the professional and general public. At the same time, it is important to state that precisely this interest helped us with the practical side of implementation of our work. Had it not been for individual benefactors and practical supporters, and also various grant agencies, the fruit of our efforts would never have seen the light of day.

In the first place, therefore, we want to thank the representatives of the International Visegrad Fund, the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic, and the Ministry of Culture of the Slovak Republic. It concerns these particular grants: IVF standard grant IVF 21020074 – “Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780),” the Ministry of Education of the Slovak Republic “Tvorcovia slovenských dejín” (The makers of Slovak history) (Vega 1/0245/10). The project was

realized also thanks to the financial support of the Ministry of Culture of the Slovak Republic under the title “Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780),” in the framework of the Programme 4.5 – Literatúra a knižná kultúra (Literature and Book Culture), area 4.5.4 – Vydávanie pôvodnej a prekladovej umenovednej a spoločenskovednej literatúry (Publication of Original and Translated Literature in Art History and Social Sciences).

We are glad that the publication of the book was also supported by individuals to whom we would like to thank at this place: Ján Čarnogurský, who was among the first to understand the historical and cultural significance of our initiative; then Tomáš Malatinský and also Marek Ihnafo.

Our project would have been entirely unthinkable without the moral support of those who sympathize with our aims. In the first place we would like to name Dagmar Hupková and Martina Stiffelová. Our thanks belongs also to high representatives of our *Alma Mater* – Rector Karol Mičieta and Dean Jaroslav Šušol for all their willingness and help, especially for providing the representative premises of Comenius University and also for the advice they offered to us during the project. Last but not least, we want to extend our gratitude also to the representatives of the Embassy of the Croatian Republic in Bratislava – Ambassadors Tomislav Car and Jakša Muljačić for their help with the presentation of our work.

Behind every similar project is a quality team of people who are able to accomplish it. Thus we are also grateful to our graphic editor, Matúš Brilla, then to our doctors and doctoral students and colleagues: to Stanislava Kuzmová and Veronika Kucharská for overseeing the language side of the published texts; to Adam Mesiarkin for the necessary editing of our contributors’ footnotes. We would also like to thank our German proofreader, Robin Volkmar, our scientific reviewers, Jozef Baďurík and Vladimír Rábik, and to all others who in one form or another participated in the creation of this collective monograph.